

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
ARHIIVINDUSE ÕPPETOOL

Saara-Merilin Ehman

EESTI PLAKATIKUNSTI ARENG AASTATEL 1964-1990

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Aigi Rahi-Tamm, PhD

Madli Mihkelson, MA

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. EESTI PLAKATIKUNSTI ARENG NÕUKOGUDE PERIOODIL	6
1.1 1960. aastad	6
1.2 1970. aastad	8
1.3 1980. aastad	10
2. NÄITUSETEGEVUS EESTI PLAKATIVALDKONNAS	15
2.1 Plakatinäitused ENSV-s	15
2.2 Eesti NSV plakatikunstnike kontaktid välismaailmaga	16
3. NÄITUSTESEERIA BALTI PLAKAT	19
3.1 Balti plakatinäituste üldiseloostus	20
3.2 Balti plakat '75 Tallinnas	24
3.3 Balti plakat '84 Tallinnas	26
3.4 Balti plakat '87 Riias	29
KOKKUVÕTE.....	31
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	33
SUMMARY	36
LISAD	38
Lisa 1. Alfred Saldre plakat „Mäeküla Piimamees“ (1965).....	39
Lisa 2. Silver Vahre plakat „8. märts“ (1988).....	40
Lisa 3. Tõnis Vindi plakat Ülo Soosteri näitusele (1985).....	41
Lisa 4. Balti plakati '78 ja '87 kataloogid.....	42
Lisa 5. Balti plakat 1981-1982 Vilniuses. Eesti kunstnike tööde nimekiri.....	43
Alver, Tiina. (1951).....	43
Lisa 6. Villu Järmuti ja Enn Kärmase plakat Lilian Linnaksi näitusele (1979).....	48
Lisa 7. Balti plakat 1984 Tallinnas. Eesti kunstnike tööde nimekiri.	49
Lisa 8. Tõnu Soo plakat „Autoriplakat '82“ (1982).....	57
Lisa 9. Ruth Huimerindi plakat „Autoriplakat '85“ (1985)	58
Lisa 10. Balti plakat 1987 Riias. Eesti kunstnike tööde nimekiri	59

SISSEJUHATUS

Nõukogude aja eesti plakatikunst oli mitmekesine hõlmates ajastu alguses domineerinud sotsialistlikule realismile allutatud poliitilisi plakateid, keskpäigas joonistusliku ja graafilise suuna plakateid ning hilisema aja uuenduslikke fotoplakateid. Plakatikunsti areng aastatel 1964-1990 oli märkimisväärne, kus lõpuks 1980. aastatel jõuti plakatikunsti populaarsuse suure tõusuni, millele järgnes järsk langus 1990. aastate alguses. Kunstis on väga oluline roll näitustel. Kuigi plakatikunst pole alati olnud mõeldud näitusesaalis eksponeerimiseks ning on kandnud ka teistsuguseid funktsioone, hakati plakateid siiski ka Eestis alates 1960. aastatest välja panema näitustele. Üheks regulaarselt korraldatavaks näituseks, kus eestlased oma plakateid eksponeerisid, kujunes Eesti, Läti ja Leedu plakatikunsti tutvustav näitus Balti plakat.

Plakatikunsti on uuritud üsna vähe, Balti plakatinäituste kohta pole üldse uurimusi tehtud. Käesolev töö keskendub plakatikunsti uurimisele, milles on kitsama vaatluse alla võetud üks plakatinäituste seeria – Balti plakat. Töös otsitakse vastuseid küsimustele, miks üldse sellist plakatinäitust korraldama hakati? Uurimuses analüüsitakse, millega on seletatav 1980. aastatel eesti plakatikunstis aset leidnud populaarsuse tõus ja milliste vahenditega selleni jõuti. Samuti käsitletakse välismõjutuste teemat. Uuritakse, kuidas eesti plakatistid otsisid impulsse Lääne-Euroopast ja Ameerikast ning kuidas eesti plakat ka välismaal tuntuks sai. Sellega paralleelselt uuritakse ka kuidas muutusid Balti plakati funktsioonid. Uurimus hõlmab ajavahemikku 1964-1990 ehk perioodi mil toimusid üheksa Balti plakati näitust.

Historiograafia. Nõukogude propagandaplakatist on andnud ülevaate Maria Lafont, kes on oma teoses toetunud Sergio Grigorjani plakatikogule.¹ Ülevaate eesti plakatikunstist annab Eesti kunsti ajaloo üldkäsitlus, sajandi esimese poole plakateist on viiendas köites kirjutanud Jüri Hain.² Kuuendas köites on aastate 1955-1969 kohta kirjutanud Madli Mihkelson.³ Kõige enam on uurimusi, artikleid ja arvamusi Eesti plakatikunsti kohta kirjutanud Jüri Hain. Tema artiklite ilmunisajad jäävad enamasti

¹ **Lafont, Maria.** Nõukogude plakat: Sergio Grigorjani kogu. Tallinn: Sinisukk, 2007.

² **Hain, Jüri.** Plakat – teenäitaja rakendusgraafika suunamuutustes. Eesti kunsti ajalugu. 5, 1900-1940. (Koostanud Mart Kalm) Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2010. Lk. 554-570.

³ **Mihkelson, Madli.** Plakat. Eesti kunsti ajalugu. 6, I osa, 1940-1991. (Koostanud Jaak Kangilaski). Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2013. Lk. 343-345.

Nõukogude ehk plakatinäituste kaasaega. Üks põhjalikum tema sulest ilmunud ülevaadetest 1980. aastate plakatikunstist ilmus 2010. aastal artiklitekogumikus “Kadunud kaheksakümnead”.⁴ Ülevaateid eesti nõukogudeaja plakatikunstist on koostanud ka teised autorid. Alfred Saldre koostatud teosesse “Eesti plakat 1940-1972” on eessõna kirjutanud Jüri Keevallik.⁵ Raamatus “Eesti Nüüdisplakat” antakse ülevaade eesti plakatistide loomingust 1970. ja 1980. aastatel, see on ühtlasi sisuliseks järjeks Alfred Saldre koostatud teosele.⁶ Veel on artikleid plakatist avaldanud kunstiteadlased Sirje Helme⁷, Ants Juske⁸ ja Mart Kalm.⁹ Lisaks neile on arvamust avaldanud ka plakatistid ise, näiteks Silver Vahtre¹⁰ ja Tõnu Soo.¹¹

Allikaline baas. Peamiste allikatena on uurimuses kasutatud näituste katalooge: Balti plakat ’75¹², Balti plakat ’78¹³, Balti plakat ’84¹⁴, Balti plakat ’87¹⁵ ning Balti plakat ’90¹⁶, mis annavad infot näitustel osalenud kunstnike ja nende tööde kohta. Mõningast informatsiooni, eriti näitusele esitatud tööde kohta, annavad Riigiarhiivi kogudest leitavad Eesti NSV Kunstifondi Näituste sektori materjalid vastavate näituste kohta.¹⁷ Kasutatud on Balti plakati näituse materjale: “Balti liiduvabariikide plakati näituse 22. dets. 1981 – jaan. 1982. a. Vilniuses materjalid (tööde nimekirjad, kunstnike avaldused, kirjavahetus)”¹⁸, “Balti VI plakatinäituse 5. juulist – 2. sept. 1984 Tallinna Kunstihoones materjalid (kutsed, kataloog, kunstnike avaldused, kirjavahetus)”¹⁹ ja

⁴ **Hain, Jüri.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnead. Kadunud kaheksakümnead: Probleemid, teemad ja tähendused 1980. aastate eesti kunstis. (Koostanud Sirje Helme). Tallinn: Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, 2010. Lk. 99-121.

⁵ **Saldre, Alfred** (koost); **Keevallik, Jüri** (eessõna). Eesti plakat 1940-1972. Tallinn: Kunst, 1976.

⁶ **Hain, Jüri; Järmut, Villu** (koost). Eesti nüüdisplakat. Tallinn: Eesti Raamat, 1987.

⁷ **Helme, Sirje.** Kui aeg plakati vastu lahke on. Sirp ja vasar, 3.10.1986. Lk. 9.

⁸ **Juske, Ants.** Plakat ’87. Sirp ja Vasar, 6.11.1987. Lk. 9.

⁹ **Kalm, Mart.** Hari möödas. Sirp ja Vasar, 14.11.1986. Lk. 9.

¹⁰ **Vahtre, Silver.** Pintsli ja pliiatsi asemel. Kunst, nr. 72/2. Tallinn: Kunst, 1988. Lk. 14-17.

¹¹ **Soo, Tõnu.** Nähtavaks tehtud seinad. Kunst, nr. 52/2. Tallinn: Kunst, 1978. Lk. 39-46.

¹² Balti plakat. [Näituse kataloog.] Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1975.

¹³ Baltijas Plakāts ’78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. [Näituse kataloog.] Rīga: Latvijas PSR Mākslas Fonds, 1978.

¹⁴ Balti plakat ’84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.] Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1984.

¹⁵ Baltijas Plakāts ’87. [Näituse kataloog.] Rīga: LPSR Mākslas Fonds, 1987.

¹⁶ Pabaltijo Plakatas ’90. [Näituse voldik.] 1990.

¹⁷ ERA.R-1954. Eesti Kunstifond.

¹⁸ ERA.R-1954.2.459. Balti liiduvabariikide plakati näituse 22. dets. 1981 – jaan. 1982. a. Vilniuses materjalid (tööde nimekirjad, kunstnike avaldused, kirjavahetus).

¹⁹ ERA.R-1954.2.561. Balti plakatinäituse 5. juulist – 2. sept. 1984 Tallinna Kunstihoones materjalid (kutsed, kataloog, kunstnike avaldused, kirjavahetus).

“Balti plakatinäituse (1987) Riias materjalid (tööde nimekirjad, kirjavahetus)”.²⁰ Veel on kasutatud näituste toimumise ajal ilmunud ajaleheartikleid peamiselt ajalehest Sirp ja Vasar, kust leiab mitmesugust kunstikriitilist informatsiooni näituste kohta. Samuti on töös kasutatud ka ajakirjas Kunst avaldatud kunstiteaduslikke artikleid plakatikunsti kohta. Kuna materjali tolle aja plakatikunsti kohta, eriti Balti palakti kohta, on üsna vähe, siis on autor teinud ka kaks intervjuud Balti plakatinäitusel osalenud kunstnike Silver Vahtre²¹ ja Ruth Huimerindiga.²² Töös on läbivalt kasutatud ajaloolis-võrdlevat meetodit, mis tugines näituse kataloogide, arhiivimaterjalide, ilmunud uurimuste, publitsistika, intervjuude paralleelsele läbitöötamisele ning nende kooskasutuse põhjal järelduste tegemisele.

Töö struktuur. Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, kus esimeses peatükis on antud ülevaade eesti plakatikunstist käsitletaval perioodil. Välja on toodud eesti plakatikunsti suunad ja iseloomustus eraldi 1960., 1970. ja 1980. aastate kohta. Teine peatükk keskendub eesti plakatikunstiga seotud näitustele. Esiteks antakse ülevaade Eestis toimunud plakatinäitustest ning seejärel uuritakse välisnäitustel osalemist ning välismõjutuste osatähtsust. Kolmandas peatükis on võetud fookusse Balti plakatinäitused, spetsiifilisemalt uuritakse näituse toimumise ja korraldamisega seotud küsimusi. Eraldi on analüüsitud kolme Balti plakatinäitust, mille kohta on võimalik leida kõige enam materjali. Analüüsi objektideks on 1975. aasta näitus, mille eesti ekspositsiooni peeti kõige kehvemaks, 1984. aasta näitus, kus kerkisid esile noored disiniharidusega plakatistid ning viimaks 1987. aasta näitus, mille puhul hinnati eesti ekspositsiooni tugevaimaks. Nende näituste võrdleval analüüsil joonistuvad välja eesti plakatikunsti arenguetaapid, mis viis 1980. aastatel plakatikunsti kõrghetkeni.

Töö on varustatud lisadega. Esitatud plakatid kuuluvad Eesti Kunstimuuseumi Graafilise Disaini kogusse (lisad 1-3; lisa 6; lisad 8-9) ning pärinevad Eesti Muuseumide Veebivärava internetileheküljelt.²³ Lisaks nendele on töös lisana näituse kataloogide esikaaned (lisa 4), mida on pildistanud töö autor. Uurimusele on lisatud ka näitustel osalenud eesti kunstnike tööde nimekirjad 1981-1982. a näituse (lisa 5), 1984. a (lisa 7) ja 1987. a näituse (lisa 10) kohta.

²⁰ ERA.R-1954.2.612. Balti plakatinäituse (1987) Riias materjalid (tööde nimekirjad, kirjavahetus).

²¹ **Vahtre, Silver.** Autori intervjuu Silver Vahtrega. 16.04.2015. (salvestis autori käsutuses).

²² **Huimerind, Ruth.** Autori intervjuu Ruth Huimeridiga. 22.04.2015. (salvestis autori käsutuses).

²³ Eesti Muuseumide Veebivärv. <http://www.muis.ee/> [23.05.2015]

1. EESTI PLAKATIKUNSTI ARENG NÕUKOGUDE PERIOODIL

1.1 1960. aastad

Plakatid pole algselt olnud mõeldud näitusesaalis eksponeerimiseks. Nende esmane funktsioon on olnud teavitamine, inimeste tähelepanu püüdmine tänavapildis. „Küllap on meilgi plakatit kunstide seas kaua vaeslapseks peetud,“ iseloomustas Jüri Keevallik 1970. a plakati mainet enne nende täieõiguslikuks kunstiliigiks saamist.²⁴ Eestis hakati plakatikunsti laiemalt väärtustama ja varasemaga võrreldes sellele meelsamini iseseisva kunstiliigi staatust omistama 1960. aastatel. Siis murti välja 1950. aastatel domineerinud rangetest sotsrealistlikest kaanonitest ning valdkonna üldpilt mitmekesisust. 1950. aastate lõpus ja 1960. aastate algul plakatikunstis toimunud pööre suurema omanäolisuse, löövuse ja kunstilise küpsuse poole oli ühtlasi seotud eesti kunstis laiemalt aset leidnud arengutega väljendusvahendite mitmekesistamise suunas.²⁵ 1960. aastatel sai plakat üha enama tähelepanu osaliseks, hoogustus plakatinäituste korraldamine, kerkisid esile uued plakatistid, plakati kujundikeel ning vorm uuenesid.

Muutused plakatikunstis olid kindlasti seotud 1960. aastatel toimunud põlvkondade vahetumisega. Noorte andekate kunstnike esilekerkimine kogenud meistrite kõrval tõi kaasa värsked ideed ja uued suunad plakatikunsti vormikäsitluses.²⁶ Esile tõusid Endel Palmiste, Ants Säde, Jüri Palm, Alfred Saldre, Aili Vint, Kaisa Puustak, Jüri Arrak, Maie Mikof ja teised.²⁷ (vt lisa 1)

Enamik plakatiste oli saanud hariduse Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis graafika erialal,²⁸ kuid 1960. aastate lõpul hakkas nende sekka sattuma ka teiste erialade esindajaid: maalijaid, arhitekte, tarbekunstnikke ja disainereid.²⁹ Siiski ainult plakatiga tegelevaid kunstnikke oli äärmiselt vähe – see oli ennekõike kõrvalhuviks.³⁰

²⁴ Keevallik, Jüri. Plakat – tänava ehe. Kunst, nr.3, Tallinn: Kunst, 1970. Lk. 1.

²⁵ Hain, J. Eesti nüüdisplakat. Lk. 5.

²⁶ Hain, J. Eesti nüüdisplakat. Lk. 5; Mihkelson, M. Plakat. Lk. 343.

²⁷ Keevallik, J. Plakat – tänava ehe. Lk. 3-4; Hain, J. Eesti Nüüdisplakat. Lk. 5.

²⁸ Hain, J. Eesti nüüdisplakat. Lk. 6.

²⁹ Keevallik, J. Eesti plakat 1940-1972. Lk. 6.

³⁰ Mihkelson, M. Plakat. Lk. 344.

Uute kunstnike esilekerkimisega uuenesid ka väljendusvahendid. Plakatis hakkasid teksti ja informatiivsuse kõrval levima geomeetrilised ja abstraktsed sümbolid.³¹ Suurem osa kunstnikke võttis kasutusele tolle perioodi kontekstis „kaasaegse“ kujundi- ja sümbolikeele: poliitilise plakati puhul näiteks kasutati palju sirbi ja vasara, valge tuvi, punase lipu, loorberioksa jne. kujutisi.³² Plakatite stiil sai mõjutatusi op-kunstist, disaini ja arhitektuuri geomeetris-funktsionalistlikest vormidest, pop-kunsti kollaažist, neojuugendist, eesti rahvakunstist.³³ Uute kunstnike looming erines selgelt seni valitsenud stalinistlikust realismist, kuid plakati roll oli endiselt pigem ideoloogiline.³⁴ Temaatiliselt olid 1960. aastatel enam esindatud poliitiline plakat ja kultuuriplakat.

Plakati kui kunstiliigi edenemist soodustas 1962. aastal Eesti NSV Kunstnike Liidu juures loodud plakatisektor, mis koondas plakatiloomingust huvitatud meistreid. Plakatisektor tegeles loominguliste arutelude ja organisatsiooniliste probleemide kõrval ka valdkonna populariseerimise ja näituste korraldamisega.³⁵ Neist üks olulisemaid – Eesti, Läti ja Leedu kunstnike ühisnäitus Balti plakat, sai alguse just 1960. aastatel. 1964. aastal toimus Balti plakati esimene väljapanek Tallinnas, järgmine leidis aset 1968. aastal Riias.

1960. aastatel hakati teravamalt vajama plakatikunsti analüüsivaid kriitilisi tekste. Seda tõendab ka 1961. aastal almanahhis Kunst ilmunud Aleksander Pilari plakatikunsti väljendusvahendeid analüüsiv artikkel, milles tõdeti, et plakatikunsti probleemidele peaks rohkem tähelepanu pöörama.³⁶

Sellest vajadusest andis tunnistust ka 1964. aastal Tallinnas esmakordselt Balti plakatinäituse ühe osana aset leidnud plakatialane arutelu, mille eesmärgiks oligi arutada plakatikunsti probleeme ja seeläbi nimetatud kunstiliigi arengule kaasa aidata. Nimetatud nõupidamisel nenditi arenguid küpsuse suunas ja kiideti plakatite suuremat väljenduslikkust,³⁷ mis tõendab plakatikunstis toimunud positiivseid muutusi ning arengupüüdlusi.

³¹ Mihkelson, M. Plakat. Lk. 345.

³² Keevallik, J. Plakat – tänava ehe. Lk. 1-3.

³³ Samas. Lk. 2.

³⁴ Mihkelson, M. Plakat. Lk. 344.

³⁵ Keevallik, J. Eesti plakat 1940-1972. Lk. 6.

³⁶ Pilar, Aleksander. Mõtteid plakatikunsti spetsiifikast. Kunst, nr. 3. Tallinn: Kunst, 1961. Lk. 9.

³⁷ Et plakat oleks lõöv. Sirp ja Vasar, 29.05.1964. Lk. 6.

Positiivsete muutuste kõrval piirasid plakatikunsti 1960. aastatel paljuski trükitehnikast tulenevad puudused. 1964. aasta plakatikunsti nõupidamisel kritiseeriti „polügraafilise teostuse halba kvaliteeti, mis kahjustab tunduvalt plakati kunstilist taset.“³⁸ Trükkimise käigus võis trükitaseme mahajäämuse tõttu plakatikavandist saada ähmase faktuuri ja inetute värvidega plakat. Seetõttu esitasid kunstnikud plakatinäitusele eeskätt kavandeid, mitte trükitud plakateid. See tõi kaasa praktika, kus kavand oli vaid üksikeksemplarina saadaval ega jõudnud kunagi tänavapilti.³⁹ Tõllal oli plakatiloomingus ülekaalus graafilis-joonistuslik, fotolik või kalligraafiline kujund. Maaililise laadi harvem kasutus oli tingitud trükitehnika kehvast tasemest.⁴⁰

1960. aastate plakatikunstis oli märke positiivsetest arengutest, kuid olude kehvus erinevates valdkondades nagu näiteks trükitehnikas, ei lasknud plakatil veel õide puhkeda. Siiski tajuti plakatikunsti arengutes pigem positiivset ja pandi suuri lootusi noorele põlvkonnale, kes tõid kaasa murrangulised muutused vormikäsitluses.

1.2 1970. aastad

Pärast 1960. aastatel toimunud tõusu loodeti plakatikunstis järgnevatel aastatel kiirele arengule, 1970. aasta alguse eesti plakati tase „lubas teha optimistlikke prognoose ka järgnevateks aastateks.“⁴¹

Olulisel kohal plakati arengus olid ka tol kümnendil toimunud plakatinäitused. 1973. aastast alates korraldati iga-aastaseid plakatinäitusi „Autoriplakat“ (alguses „Eksperimentaalplakat“), kus plakatistid said näidata oma võimeid ning noored said võimaluse oma töödega avalikkuse ette astuda.⁴² Rahvusvahelised näitused nagu Balti plakat olid heaks võimaluseks oma töid teiste liiduvabariikidega võrrelda. Samuti kaasnesid näitustega ka erialased nõupidamised, kus sai ühiselt lahata edusamme ja probleeme.

Kõrgetele ootustele vaatamata iseloomustab 1970. aastaid mõningane madalseisuperiood, millele kümnendi lõpus järgnes uus tõus, mis viis 1980. aastatel plakatikunsti kõrgpunkti. Plakati algne funktsioon kommunikatsioonivahendina

³⁸ Et plakat oleks lööv. Lk. 6.

³⁹ **Keevallik, J.** Plakat – tänava ehe. Lk. 1.

⁴⁰ Samas. Lk. 2.

⁴¹ **Keevallik, Jüri.** Lõppes III eesti plakatiparaad. Sirp ja Vasar, 15.05.1970. Lk. 2.

⁴² **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 6.

informatsiooni või teate edasiandmise vormina hakkas 1970. aastatel hääbuma. Selle rolli võtsid üle raadio ja televisioon. Selleks, et plakatikunst areneks, pidi see olema uuenduslik ja huvitavate lahendustega, kuid 1970. aastate alguses polnud veel plakat nii kõrge tasemeni jõudnud. Huvitavamad lahendused hakkasid arenema alles kümnendi lõpul.

Kuid probleeme plakatitega oli 1970. aastatel teisigi. Endiselt oli puudusi trükitehnika võimalustes. Hea plakati teostamiseks on oluline hea trükitehniline lahendus ning kunstniku teadmised sellest vallast. Nii osutus ka 1970. aastatel takistavaks trükikunsti kehv seis.⁴³

1970. aastate plakatikriisi põhjuseid otsides kritiseeriti tugevalt ka kirjastuste ja tellijate rolli plakati levitamisel. Plakatikunstnikud sõltusid suuresti tellijatest. Peamine plakati tellija ja väljaandja oli kirjastus „Eesti Raamat“. Plakatisektori loomise algusaastatel (1962) oli sektori ja kirjastuse vaheline koostöö sujuv, koos arutati läbi kirjastusele esitatud tööd. 1970. aastatel hakkas plakatisektor oma nõuandvat funktsiooni minetama, koostöö plakatisektori ja kirjastajate vahel oli väike, tekkisid omavahelised pinged, mis kuidagi ei soodustanud plakati arengut. 1975. aastaks oli nõuandev roll plakatisektorilt kandunud kirjastuse kunstinõukogule, mis ei osutunud aga kompetentseks.⁴⁴

Puudujääke esines ka plakati levitamises. Tänavapilti neid piisavalt ei jõudnud. Edusamme tehti küll näitustel eksponeerimisega, kuid kahjuks jäidki osad plakatid vaid näituseeksponaatideks ega jõudnud tänavatele. Üks väljapakutud moodus plakati paremaks levimiseks olid spetsiaalsed ülespanemiskohad linnapildis, mis soodustas plakati saamist linnakujunduse elemendiks.⁴⁵

Lisaks kirjastamise ja levitamise küsimustele muutus probleemsemaks plakati populaarsuse langus, mida näitas plakatikunstnike arvuline vähenemine.⁴⁶ Plakati vastu puudus endine huvi ja elevus. Selle põhjuseks on pakutud Kunstiinstituudist saadud kehva ettevalmistust plakatiga tegelemiseks. Toodi välja, et diplomitöödena esitatud plakatid olid sageli diletantlikul tasemel, mida iseloomustas kuivus, steriilsus,

⁴³ Anupõld, Elle. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Sirp ja Vasar, 26.09.1975. Lk. 9.

⁴⁴ Anupõld, Elle. Kas me vajame plakati? Sirp ja Vasar, 24.10.1975. Lk. 8.

⁴⁵ Samas.

⁴⁶ Samas.

ebafunktsionaalsus, korduv vorm, kujundi ja mõtte stambid.⁴⁷ Uudsete vormide ja viuaalsete lahenduste otsimisega tegeleti vähe.⁴⁸ Plakatielu edendajaks oli sel ajal Alfred Saldre, kes oli ka hiljem tihedalt plakatikunstiga seotud. Noorematest kunstnikest olid tollal kaasatud näiteks Tõnu Soo ja Rein Mägar, kes 1980. aastatel paistsid silma huvitavate joonistuslike plakatite esindajatena.

1970. aastate lõpul ilmnesisid esimesed märgid, mille arenedes hakkasid eesti plakatikunstis toimuma suuremad muutused nagu trükikvaliteedi paranemine, noorte jõudude pealekasv, uute kunstiliste võtete rakendamine. Paremate trükivõimalustega kaasnes ka suurem tellijaskond ning noorte kunstnikega kaasnesid värsked ideed.⁴⁹ Juba 1970. aastate alguses räägiti, et plakatikunstnikud peaksid rohkem ära kasutama fotograafia võimalusi.⁵⁰ Kümnendi lõpu üheks keskmeks uuenduseks oligi fotolavastuse esiletõus. Esimesed fotode kasutajad eesti plakatis olid ühiskondlik-poliitilise plakati viljelejad. 1970. aastate lõpus esile kerkinud fotolavastusliku suuna esindajad püüdsid lavastuse abil luua uue ja põneva kunstilise kujundi, mille nad fotol jäädvustasid.⁵¹ Sellise paljulubava uuendusega liiguti edasi 1980. aastatesse, mida võib pidada eesti plakatikunsti hiilgeajaks.

1.3 1980. aastad

1980. aastad on kahtlemata eesti plakatikunsti kõrgaeg. Sel perioodil tõusis plakat eesti kunstimaastikul väga olulisele kohale, kus ta polnud kunagi varem ega pole ka tänini olnud.⁵² Põhjuseid selleks oli mitmeid. 1980. aastatel toimus taas põlvkondade vahetumine ning paranes kunstnike ettevalmistus. Trükikvaliteedi paranedes võeti kasutusele laialdasemad fotograafia-alased võimalused. Plakat muutus enamaks kui lihtsalt plakat. Kui seni oli plakat olnud eelkõige reklaami ja infoedastuse rollis, siis nüüd osutus see mitmete uute kunstisuundumuste kandjaks.⁵³

⁴⁷ Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

⁴⁸ Anupõld, E. Kas me vajame Plakatit? Lk. 9.

⁴⁹ Hain, Jüri. Plakat tänaval ja ruumis. Kunst ja kodu, nr. 56/87. Tallinn: Kunst, 1987. Lk. 11.

⁵⁰ Keevallik, J. Plakat – tänava ehe. Lk. 4; Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 9

⁵¹ Hain, J. Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 12.

⁵² Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnendad. Lk. 99.

⁵³ Samas.

1980. aastate plakatikunsti iseloomustab ühtlasi plakatite massiline levik.⁵⁴ Nende kasutusviisid laienesid oluliselt – korraldati mitmeid näitusi, plakat jõudis ka ametiruumidesse ja sisustuselemendina koduseintele.⁵⁵ Varasemast suuremat huvi ja nõudlust plakati järele tõendas ka esimese plakatikaupluse avamine Tallinnas.⁵⁶

1970. aastate lõpus alguse saanud muutused olid lootustandvad. Varem domineerinud poliitilise plakati asemel oli 1980. aastatel arvukamalt esindatud kultuuri- ja reklaamplakat, ka plakatiloojate arv kasvas kordades.⁵⁷ Kogu plakatitootmine jagunes kaheks: kirjastusplakatiks ja ametkondlikuks plakatiks. Kirjastusplakateid tellis peamiselt kirjastus „Eesti Raamat“ ning neis domineerisid peamiselt sotsiaalsete ja poliitiliste teemadega plakatid. Ametkondliku plakati väljaandjateks olid näiteks Kunstifond, teatrid, muuseumid, muusikagrupid, mis tähendas, et valmisid enamasti kultuuriplakatid. 1980. aastatel kasvas hüppeliselt ametkondliku plakati väljaandjate arv. Kui kirjastusplakat oli 1980. aastatel allutatud eeltsensuurile, siis ametkondlik plakat seda enam mitte. Seetõttu pääsesid just ametkondlikus plakatis trükki kõige uuenduslikumate ideede ja lahendustega plakatid.⁵⁸ See aga ei tähenda, et ametkondlik plakat oleks olnud täiesti vaba. Nende plakatite puhul sekkus tsensor siis, kui keegi kaebas ja sellisel juhul võidi hävitada terveid tiraaže.⁵⁹

1980. aastatel kerkis esile uus noorte kunstnike põlvkond, kes hakkas agaralt kasutama uuenduslikke võtteid ja vorme. Värsked ideed tulenesid ka kunstnike varasemast mitmekülgsemast haridusest. Uued plakatistid ei saanud enam oma haridust mitte ainult Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi graafikaerialalt. Ühe uue liini moodustasid disainiharidusega noored, kellest paljud jätkasid plakatistidena – nende hulgas Villu Järmut, Silver Vahtre, Jüri Kass, Ruth Huimerind.⁶⁰ Teise uue liini esindajateks plakatistide hulgas oli Leipzigi Kõrgema Graafika ja Raamatukunsti Kooli lõpetajad, kellest Illimar Paul ja Ülo Emmus on oma plakatialaseid teadmisi 1970. aastatel jaganud Kunstiinstituudis õppejõududena. Enn Kärmas, kes oli saanud Leipzigis fotograafiaalase hariduse, hakkas alates 1972. aastast jagama fotoõpetust Eesti NSV

⁵⁴ **Hain, J.** Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 14.

⁵⁵ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 6; **Hain, J.** Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 14.

⁵⁶ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 6.

⁵⁷ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnead. Lk. 100.

⁵⁸ Samas.

⁵⁹ **Vahtre, Silver.** Autori intervjuu Silver Vahtrega.

⁶⁰ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 6-7.

Riiklikus Kunstiinstituudis, tõstes sealse fotograafiaalase ettevalmistuse kaasaegsele järjele.⁶¹ Nimetatud õppejõudude käe all õppinutega täienesid noorte plakartistide read veelgi. Varasemast erineva haridusega kunstnike lülitumine plakatiloomingusse tõi kaasa uute väljendusvahendite otsingud ning mitmekesisitas üldpilti.⁶²

Plakatikunstis tõusis esiplaanile foto kasutamine fotolavastusega eesotsas, kuigi laienes ka teiste fotovõtete nagu montaaž ja kollaaž kasutus. 1980. aastatel otsis fotograafia endale kohta kunstis taotledes fotolahenduste aktsepteerimist kunstina. Plakatis sulandusid fotokasutus ja informatiivsus paljudel juhtudel orgaaniliseks tervikuks.⁶³ Fotolavastusel põhines 1980. aastatel juba enamus kultuuriplakatitest.⁶⁴ Fotoplakati areng oli kiire. Kui 1975. aasta Balti plakatinäituse puhul toodi puudusena välja fotoplakati vähest kasutust,⁶⁵ siis 1981. aasta Balti liiduvabariikide ühisnäitusel said fotolavastusliku suuna viljelejad Enn Kärmas ja Villu Järmut vormuenduslikkuse eest peapreemia.⁶⁶ 1984. aasta näituse puhul märkis Jüri Hain: „Fotolavastuslik suund on eesti plakatis sedavõrd juurdunud, et me saame juba eritleda ka viimase nõrku külgi“.⁶⁷ Esmakordselt äratas eesti fotolavastuslik plakat tähelepanu Riias toimunud näitusel 1978. aastal. Edasistel rahvusvahelistel näitustel oligi eesti tugevuseks fotolavastuslik plakat.⁶⁸ Üheks esimeseks fotolavastusliku plakati väljapanekuks Eestis oli 1981. aasta veebruaris Tartu Kunstnike Majas korraldatud „Ruumiplakat“.⁶⁹

Fotolavastus kerkis plakatikunstis esile eelkõige tänu uuele noorele põlvkonnale. Üheks kõige silmapaistvamaks fotolavastuse tegijaks võib pidada Silver Vahtret, kelle tööd olid pigem fotovahenditega loodud vabagraafika, mis oli valatud plakati vormi. Teise osa kunstniku töödest moodustasid täislavastuslikud plakatid, mis jäädvustati

⁶¹ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 6.

⁶² **Hain, J.** Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 11.

⁶³ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 104.

⁶⁴ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 7.

⁶⁵ **Loodus, Rein.** Balti plakat. [Näituse kataloog.] 1975; **Anupõld, E.** Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 9.

⁶⁶ **Hain, J.** Eesti nüüdisplakat. Lk. 7.

⁶⁷ **Hain, Jüri.** Balti plakat '84. Sirp ja Vasar, 10.08.1984. Lk. 9.

⁶⁸ **Hain, J.** Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 13.

⁶⁹ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 105.

tegevuskunsti tulemusena (vt lisa 2).⁷⁰ Vahtre on ise analüüsinud fotolavastusliku plakati võimalusi 1988. aastal ajakirjas Kunst.⁷¹

Eduka duo fotolavastuses moodustasid Villu Järmut ja Enn Kärmas, kes noppisid mitmetelt rahvusvahelistelt näitustelt preemiaid.⁷² Erilise põhjalikkusega hiilgas fotolavastuses ka Ruth Huimerind, kes oma emotsionaalsete töödega jõudis kiirelt eesti plakatikunsti tippu.⁷³

Samas tehti endiselt suur osa plakatitest veel käsitsi, moodustades pigem konservatiivsema kuid ka ebaühtlasema osa plakatites. Ent ka selle suuna esindajate seas oli väljapaistvaid kunstnikke. Joonistusliku plakati huviäratavamalt poolt kandsid kunstnikud, kes olid loonud isikupärase stiili ning kasutasid tavapärasest erinevat kujundikeelt. Üheks joonistusliku suuna kunstnikuks, kelle plakatiloomes tippaeg langes 1980. aastatesse, oli Tõnis Vint. Ta kandis plakatisse oma vabagraafika kujundeid, tema mustvalgetes töödes tõusid mustal põhjal esile naisfiguurid. See andis Tõnis Vindi plakatitele eripärase, kuid samas ühtse ilme (vt lisa 3). Omalaadse stiili joonistuslikus plakatis arendas välja Tõnu Soo, kelle plakatitel on pilkupüüdvad mäslevatest joontest põimitud kujundid. Rein Mägar kujundas 1980. aastatel koomilise väljenduslaadi, mida iseloomustas maalähedane ja lihtsakoeline joonistuslaad. Leidlikkust ja silmapaistvat joonistusoskust demonstreerisid mitmed teisedki kunstnikud, kes võrdväärset ka fotoplakatit viljelesid, nagu näiteks Jüri Kass.⁷⁴

Fotolavastus oli 1980. aastate plakatis keskseks ja edukamaimaks lahenduseks. Siiski võis kümnendi lõpuaastatel täheldada jahenevat suhtumist selle suuna vastu. 1986. aastal kirjutas ajalehes „Sirp ja Vasar“ Mart Kalm, et klassikalises vormis on fotolavastuslik plakat end ammendanud. Tema väitel oli plakat jõudnud üleastaru staadiumisse, kus vaimukaid lahendusi jäi aina vähemaks, kunstnike fantaasialend oli taandunud.⁷⁵ Fotolavastuslikku suunda kritiseeris 1987. aastal ka Ants Juske, kes kirjutas, et fotolavastuslik plakat pakub rutiinseid lahendusi ning murelikuks teeb

⁷⁰ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 106.

⁷¹ Vahtre, S. Pintsli ja pliiatsi asemel. Lk. 14-17.

⁷² Hain, J. Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 14.

⁷³ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 108.

⁷⁴ Samas. Lk. 111.

⁷⁵ Kalm, M. Hari möödas. Lk. 9.

huvitavate kujundite vähesus.⁷⁶ Mõlemad töid siiski esile mõningaid põnevaid kunstilisi lahendusi plakatis nagu näiteks Ruth Huimerindi emotsionaalseid töid ja Silver Vahtre ebatraditsioonilist võttestikku.⁷⁷ Kuigi eesti plakatikunstis oli 1980. aastate lõpulgi silmapaistvaid kunstnikke, sai 1980. aastatega läbi nii fotolavastuse kõrgaeg plakatis kui ka plakati hiilgeaeg eesti kunstis.

⁷⁶ **Juske, A.** Plakat '87. Lk. 9.

⁷⁷ **Juske, A.** Plakat '87. Lk. 9; **Kalm, M.** Hari möödas. Lk. 9.

2. NÄITUSETEGEVUS EESTI PLAKATIVALDKONNAS

2.1 Plakatinäitused ENSV-s

Käsitletava perioodi esimene tähtsam plakatinäitus Eestis oli Balti plakat, mis sai alguse 1964. aastal, koondades eesti, läti ja leedu plakatikunstnikke. Sündmusest sai traditsioon, mis leidis aset kuni 1990. aastate alguseni. Teiseks oluliseks plakatinäituseks muutusid alates 1973. aastast korraldatud iga-aastased Eksperimentaalplakati väljapanekud, mis kandsid hiljem nimetust Autoriplakat.⁷⁸ Eksperimentaalplakati eestvedajaks oli 1970. aastatel Alfred Saldre. Selle näituse eesmärgiks oli välja panna originaalplakateid. Samal ajal arenes tohutu kiirusega fotograafia ning fotoplakatid ning kuna fotoplakati puhul on väga keeruline eksponeerida originaali, sest tohutute mõõtmetega koopia tegemine fotopaberile oli meeletult kallis ja mõttetu, siis muudeti 1970. aastate lõpus tingimusi, mille järgi võis nendele näitustele tuua ka trükiseid juhul, kui plakatil puudus originaal.⁷⁹

Nende iga-aastaste näituste kõrval korraldati aeg-ajalt ka kõrvalnäitusi, mis lisasid põhiekspositsioonile põnevust. Üheks selliseks oli näiteks Autoriplakat '81 kõrvalnäitus Ruumiplakat Tartu Kunstnike Majas, mis pälvis isegi suuremat tähelepanu, kui põhiekspositsioon.⁸⁰ Näitus sai suure tähelepanu osaliseks seetõttu, et oli üks esimesi kollektiivseid fotolavastusliku plakati väljapanekuid. Ekspositsioon oli väike – esindatud olid kaheksa kunstniku 18 teost, kuid lisaks veel trükieksperimente nagu näiteks samadest trükiplaatidest kokku trükitud kuid vastupidises värvide järjekorras tööd.⁸¹ Näitusel osalenud kunstnikud olid tolle aja fotoplakati kõige järjekindlamad viljelejad: Villu Järmut, Enn Kärmas, Jüri Kass, Vladimir Taiger, Juhan Illend, Alar Ilo, Ülo Emmus.⁸² Niisiis olid näitusel esinenud kunstnikud fotolavastuse parimad esindajad ning tööd põnevate lahendustega ning püüdsid seetõttu tähelepanu. Fotolavastus oli uuenduslik suud, mis pakkus vaatajatele kindlasti huvi ning samuti tõmbasid tähelepanu ootamatute trükilahendustega teosed.

⁷⁸ Hain, J. Eesti nüüdisplakat. Lk. 6.

⁷⁹ Vahtre, S. Autori intervjuu Silver Vahtrega.

⁸⁰ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnendad. Lk. 112.

⁸¹ Samas. Lk. 105.

⁸² Ruumiplakat. [Näituse kataloog.] Tartu: Eesti NSV Kunstnike Liidu Tartu osakond, 1981.

1982. aastal toimus Kunstisalongis Autoriplakati kõrvalväljapanek Aerodisain. Näitusele esitatud tööd olid loodud aerograafi abil ehk seadmega, mis on mõeldud suruõhu abil pihustatud värvidega pindade töötlemiseks. Tööde autoriteks olid kunstiinstituudi disaini eriala õpilased ja vilistlased. Väljapaneku eesmärgiks oli näidata, et tavapäraste plakatilooma vahendite nagu guaššvärvid, fotomontaaž ja fotolavastus kõrval võiks kasutada ka alternatiivseid vahendeid.⁸³

1983. aasta Autoriplakati kõrvalnäitus oli Leedu plakat, 1984. aastal Margus Haavamäe, Jüri Kassi ja Priit Rea grupinäitus ning 1987. aastal Aili Ermeli ja Kalle Toompere näitus.⁸⁴ Lisaks nendele näitustele toimus ka mitmeid teisi grupinäitusi. Plakatinäitused olid populaarsed ning neid külastati väga usinasti.⁸⁵

Plakatikunsti taset ja populaarsust tõendab ka asjaolu, et suurnäitusel Nõukogude Eesti Kunst eksponeeriti 1987. aastal esmakordselt koos maali ja graafikaga ka plakatit. Varasematel samalaadsetel üritustel plakatit ei eksponeeritud, kuid 1987. aasta väljapanekul oli plakat esindatud enam kui sajanumbrilise ekspositsiooniga.⁸⁶ Selliselt oli plakat saavutanud piisava kunstilise taseme, mida peeti oluliseks eesti kunsti komponendiks.

2.2 Eesti NSV plakatikunstnike kontaktid välismaailmaga

Eesti plakatikunst oli mõjutatud välismaisest plakatist, kuigi nende mõjutuste levik siia oli Raudse eesriide tõttu raskendatud. Läänelike eeskujude levikut püüti igati takistada. Silver Vahtre sõnutsi saadeti mujalt maailmast Kunstnike Liidule ridamisi katalooge ja raamatuid, kuid need jõudisid kohale vaid ühele aadressile Moskvas – NSVL Kunstnike Liitu, kust need Eestisse edasi ei jõudnud. Seal oli pakkide kaupa katalooge ja materjale.⁸⁷

1960. aastatel imbus üht-teist Nõukogude piiri tagant siiski läbi, kõige tugevamaks mõjutajaks osutus tollal Silver Vahtre hinnangul Poola plakat – maaliline, joonistuslikus laadis plakat, mida kunstnikud meeleldi eeskujuks võtsid.⁸⁸ Tänu välisnäitustel

⁸³ **Hain, Jüri.** Aerodisain. [Näituse kataloog.] Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1982.

⁸⁴ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnendad. Lk. 112.

⁸⁵ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga.

⁸⁶ **Hain, J.** Plakat tänaval ja ruumis. Lk. 14.

⁸⁷ **Vahtre, S.** Autori intervjuu Silver Vahtrega.

⁸⁸ Samas.

osalemisele hilisemal ajal jõudsid Eestisse ka läänelikud mõjud, millest innukalt inspiratsiooni ammutati. Samas kui läti ja leedu plakatit peeti konservatiivsemaks ja pigem Poola eeskujude järgijateks, toimus eesti plakatikunstis rida uuendusi.⁸⁹

Lääne mõjud jõudsid siia eeskätt isiklike kontaktide kaudu, rahvusvahelistel näitustel käimisega kaasnes ka informatsioonivahetus. Kaasaegsed on meenutanud, et kui keegi kuskil käis või kusagilt mõne kataloogi või ajakirja oli saanud, jagati seda omavahel, näidati teistele ja arutleti ühiselt. Mujal maailmas toimuvaga püüti võimalikult palju kursis olla.⁹⁰ Paraku oli see info siiski väga pisteline. Mõningast informatsiooni saadi Kunstiinstituudi raamatukogus olnud poppidest ajakirjadest nagu näiteks Graphis ja Novum, kus leidis ka plakateid. Üheks mõjutajaks oli televisioon ja muusikavideod, mis Soome televisiooni kaudu Eestisse levis.⁹¹ Nii püüdsid noored kunstnikud leida ideid ajakirjadest, kataloogidest, televisioonist, ent enamus huvitavatest ideedest ja lahendustest sündis isiklike katsetuste teel.

1980. aastate alguses hakkasid noored plakatistid oma töid postiga välisnäitustele saatma, otsiti uusi väljundeid. Tööde läände saatmine tundus loogilise sammuna, et saada tagasisidet ning hinnata kuivõrd eesti plakatil oleks lööki Lääne-Euroopas. Silver Vahtre kirjeldas kuidas nad disaineritest ja graafikutest koosneva seltskonnaga avastasid, et plakateid on võimalik ilma igasuguse kontrollita üle piiri saata nagu lihtkirja. Info levides hakatigi eesti plakatit maailma erinevatele näitustele saatma. Rahvusvahelistel näitustel käimine esitas noortele plakatistidele palju väljakutseid. Sel viisil sai eesti plakat rahvusvaheliselt tasapisi tuntuks, mis innustas kunstnikke aina uusi põnevaid lahendusi otsima.⁹²

Välisnäitustel osalemine sai hoo sisse 1983. aastal, mil eestlased osalesid Lahti plakatibiennaalil, olles seal esindatud kuue autori üheksa tööga. Eesti plakat sai hea tagasiside osaliseks ning pälvis tähelepanu. Sellele järgnes esiletõus Varssavi rahvusvahelisel plakatibiennaalil, kus eestlased olid esinenud juba 1970. aastatel, kuid alates 1984. aastast alates kerkisid eestlased näitusel üha enam esile, järgnevatel aastatel esitati sinna aina rohkem töid. Auhindu saadi ka Brno rahvusvahelisel graafilise disaini

⁸⁹ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga.

⁹⁰ **Vahtre, S.** Autori intervjuu Silver Vahtrega.

⁹¹ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga.

⁹² **Vahtre, S.** Autori intervjuu Silver Vahtrega.

biennaalil, kus 1986. aastal said Villu Järmut ja Enn Kärmas pronksmedali, 1990. aastal pälvis eripreemia Ruth Huimerind. Lisaks toimus mitmeid eesti plakatikunsti tutvustavaid väljapanekuid: Lääne-Berliinis (1983), Kanadas (1984), Soomes (1984, 1987, 1989), Jugoslaavias (1986), Poolas (1987), Tšehhoslovakkias (1987, 1988), Austrias (1988), Ungaris (1989) ja Marokos (1988).⁹³ Oma töid saadeti ka Ameerikasse, Prantsusmaale, Jaapanisse ja Austraaliasse.⁹⁴ Eesti plakat levis üle maailma erinevatesse riikidesse ja näitusesaalidesse. Rahvusvaheline tuntus ja tunnustus ajendas kunstnikke veelgi enam ning üha põnevamaid plakateid looma ning otsima kontakti Lääne-Euroopa ja Ameerikaga.

Ruth Huimerind rääkis, et plakatinäitusi toimus pidevalt, ühtaegu osaleti erinevatel välisnäitustel kui ka kodumaistel näitustel. Aastas võis näitusi olla kokku ligi kümmekond. Huimerind märkis, et kuna välisnäitusi oli nii palju ja need olid tohutult põnevad, siis hakati Balti plakati pidama kodumaiseks näituseks, mis ei olnudki enam mingiks eriliseks näitajaks, sest välisnäituste tase oli kordades kõrgem ning sealsed väljapanekud osutusid huvitavamateks. Balti plakati peeti väheoluliseks, kuna rohkem impulsse saadi läänest ning läti ja leedu mõnevõrra konservatiivsemad lahendused ei pakkunud enam pinget.⁹⁵

Rahvusvahelisest tunnustusest annab tõestust ka see, et eesti plakat jõudis 1980. aastatel USA-s ilmuvasse range valikuga väljaandesse Graphic Poster. 1983., 1985. ja 1988. aastal valiti kogumikesse Villu Järmuti ja Enn Kärmasse ühistööd ning 1990. aastal aga Ruth Huimerindi (koostöös Tiit Veermäega), Margus Haavamäe ja Priit Rea plakatid.⁹⁶

⁹³ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnead. Lk. 119.

⁹⁴ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga; **Vahtrre, S.** Autori intervjuu Silver Vahtrrega.

⁹⁵ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga.

⁹⁶ **Hain, J.** Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnead. Lk. 119.

3. NÄITUSTESEERIA BALTI PLAKAT

Balti plakat oli kolme Balti vabariigi: Eesti, Läti ja Leedu NSV regulaarselt korraldatav plakati ülevaatenäitus Nõukogude ajal, milles tutvustati toleaeget loomingut. Balti plakat sai alguse 1964. aastal ning näituseid korraldati kuni 1990. aastate alguseni vaheldumisi kõikides vabariikides. Näitust hakati korraldama vajadusest eksponeerida eesti plakati ning luua võrdluspunkt naaberriikidega. Oluliseks elemendiks olid ka plakatialased nõupidamised, mis viitab vajadusele probleeme ühiselt arutada, et seeläbi plakatikunsti arendada. Toimunu oli üks olulisemaid ning suurejoonelisemaid plakatinäitusi Eestis ja Balti riikides Nõukogude ajal. Ajapikku näituse funktsioon siiski muutus, viimasel kümnendil ei pidanud eesti plakatistid seda näitust enam sugugi nii oluliseks, selle asemel suunati pilgud välisnäituste suunas, Balti plakati hakati pidama liialt kodumaiseks ja igavaks. Siiski näitab näitusel osalenud plakatikunstnike aastate jooksul järjest suurenev arv Balti plakati olulisust.

Neid näitusi nimetatakse tihti triennaalideks, mis viitab sellele, et need oleksid pidanud toimuma iga kolme aasta tagant. Kuigi enamasti see nii toimiski, venis mõnel juhul näituste vahemik ka neljale aastale, mistõttu ei pruugi mõiste triennaal alati korrektne olla.

Esimene Baltimaade ühine plakatinäitus, millest kasvas välja regulaarselt korraldatav Balti plakat, toimus 1964. aastal Eestis Tallinna Kunstihoones,⁹⁷ järgmine toimus 1968. aastal Riias.⁹⁸ Sellele järgnenud Balti plakati toimumise kohta pole aga täit selgust. 1968. aasta näitust arvustavas artiklis mainitakse, et järgmine näitus on kavas 1970. aastal Vilniuses.⁹⁹ 1975. aasta Balti plakati arvustuses on öeldud, et viimane näitus toimus 1971. aastal Vilniuses.¹⁰⁰ Näitus toimus küll Leedus, kuid kas 1970. või 1971. aastal, selle osas pole kummalisel kombel selgust, sest muid andmeid selle kohta ei leidu. Balti plakat jõudis tagasi Eestisse 1975. aastal, mil tööd eksponeeriti Tallinna Kunstihoones.¹⁰¹ Seda, 1975. aasta Balti plakati hinnatakse eestlaste nõrgimaks.¹⁰²

⁹⁷ Hain, J. Eesti Nüüdisplakat. Lk. 5.

⁹⁸ Eesti plakat – Baltikumis viimasel kohal? Sirp ja Vasar, 20.12.1968. Lk. 5.

⁹⁹ Samas.

¹⁰⁰ Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

¹⁰¹ Balti plakat. [Näituse kataloog.] 1975.

¹⁰² Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

1978. aastal Riias toimunud Balti plakatile¹⁰³ järgnes 1981.-1982. aastal Baltimaade ühine väljapanek Vilniuses.¹⁰⁴ 1984. aasta Balti plakat toimus taas Eestis¹⁰⁵ ning 1987. aasta oma Riias.¹⁰⁶ Viimane Balti plakatinäitus peeti Vilniuses 1990. aastal.¹⁰⁷ Edasise osas puudub täpsem teave, et Balti plakatinäitusi korraldatud oleks. Selleks ajaks oli plakatikunst taandumas, huvi nimetatud kunstiiliigi vastu kadus pärast 1980. aastate lõppu.

Kuigi artiklites ja kataloogides on mõnikord välja toodud Balti plakatinäitused nende toimumisjärjekorra numbri järgi, on see mõneti kaheldav, sest nii 1975. aasta kui ka 1978. aasta Balti plakati näituste kohta öeldakse kataloogides, et tegemist on neljanda plakatinäitusega.¹⁰⁸ Kui 1975. aasta näitus oli tõepoolest neljas, siis 1978. aasta oma oleks pidanud olema sel juhul juba viies. Sellegipoolest nimetatakse hoopis 1981-1982. aastal Vilniuses toimunud näitust viiendaks ja 1984. aasta näitust kuuendaks.¹⁰⁹ Segaduste välimiseks kasutatakse käesolevas töös näituste eristamiseks vaid nende toimumisaastaid.

3.1 Balti plakatinäituste üldiseloostus

Balti plakatinäitused olid kolme vabariigi kui kultuuriliselt lähedaste ning poliitiliselt sarnases olukorras olevate riikide järjepidevad omavahelised plakatikunsti võrdlusareenid. Baltimaade plakatikunst oli Nõukogude liidus erandlik, teistes liiduvabariikides oli plakat rangelt sotsrealistlik ning allutatud ideoloogilistele nõudmistele, erinevalt Baltikumist kus 1970.-80. aastatel oli olukord mõneti teine.¹¹⁰ Juba 1964. aastal toimunud Balti plakatiga kaasnenud nõupidamisel tõi Nõukogude Liidu tunnustatud plakatist Viktor Koretski välja, et plakat on hakanud taanduma oma poliitilise agitatsiooni funktsioonist ning on asunud hoopis ilutsevale teele.¹¹¹ Balti plakatikunst otsis teistsugust väljenduslaadi ning ei tahtnud alluda sotsialistlikele nõudmistele. Plakatikunst oli tugevamalt mõjutatud lääne plakatist, seejuures oli üheks

¹⁰³ Baltijas Plakāts '78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. [Näituse kataloog.]

¹⁰⁴ **Herodes, Ott.** Balti plakat '81. Sirp ja Vasar, 22.01.1982. Lk. 8.

¹⁰⁵ Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.]

¹⁰⁶ **Juske, Ants.** Plakattitriennaalil Riias. Sirp ja Vasar, 27.03.1987. Lk. 8.

¹⁰⁷ Pabaltijo Plakatas '90. [Näituse voldik.]

¹⁰⁸ Balti plakat. [Näituse kataloog.] 1975; Baltijas Plakāts '78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. [Näituse kataloog.]

¹⁰⁹ Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.]

¹¹⁰ **Vahtra, S.** Autori intervjuu Silver Vahtraga.

¹¹¹ Plakatikunsti nõupidamiselt. Kunst nr. 3. Tallinn: Kunst, 1964. Lk. 50.

näituste funktsiooniks ka omavaheline infovahetus ning ideede ja välismõjutuste omavaheline jagamine.¹¹²

Samuti kandsid need näitused rahvuslikku vaimu. Kui Eestis pidi rahvuslikku sinimustvalget värvikombinatsiooni vältima, siis Läti ja Leedu tsensuur seda nii kivalt ei keelanud. Samas ei olnud Eestis keelatud Läti ja Leedu lipuvärvid, mida plakatikunstnikud oskuslikult ära kasutasid. Nii näiteks on 1978. ja 1987. aastal Riias toimunud näituse kataloogid kujundatud sinimustvalge kombinatsioonina (vt lisa 4).¹¹³ Selliselt olid plakatinäituse logol kujutatud kolm pintsli tõmmet vastavalt Eesti, Läti või Leedu lipuvärvidele, seda olenevalt kohast kus näitus aset leidis. Kuna tsensuur kehtis vaid vabariigi siseselt andis see kunstnikele võimaluse värvidega mängida.¹¹⁴

Plakatinäitustel jagati ka preemiaid, mille valis välja žürii, kuhu kuulusid liikmed kõikidest osavõtjamaadest.¹¹⁵ Žürii otsustas peapreemiate saajad, kuid lisaks sellele anti hilisemate näituste puhul asutuste ja organisatsioonide poolt välja veel diplomeid ja tunnustusi. See viitab sellele, et plakatikunstist olid huvitatud ka erinevad asutused, kes jälgisid plakatikunsti toimuvat ning olid huvitatud, et ka nende tegevusvaldkond oleks plakatina esindatud. Auhind võiski piirduda vaid tunnustamisega, vahel lisandus ka mõni sümbolne kingitus.¹¹⁶ Hilisematel Balti plakatitel oli auhinnaks võimalus esineda järgmise Balti plakati raames isikliku väljapanekuga põhinäitusest eraldi.¹¹⁷ Nagu öeldud kaasnesid näitustega ka nõupidamised, kus arutleti valdkonna probleemide ja arengute üle. Nõupidamistel võtsid sõna nii Eesti, Läti kui Leedu plakatikunstnikud ja kunstiteadlased, mitmel juhul ka külalised Moskvast või mujalt, kes tõid oma ettekannetes välja plakatikunstiga seotud mõtteid, arvamusi ning löid pinna aruteludeks ja andsid seeläbi kunstnikele ja kirjastustele mõtteid edasiseks tegutsemiseks. Ühtlasi tõstatati neil üles probleeme, millele sooviti tähelepanu pöörata plakatikunsti jätkuvat arengut silmas pidades.

¹¹² **Vahtré, S.** Autori intervjuu Silver Vahtréga.

¹¹³ Baltijas Plakāts '78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. [Näituse kataloog.]; Baltijas Plakāts '87. [Näituse kataloog.]

¹¹⁴ **Vahtré, S.** Autori intervjuu Silver Vahtréga.

¹¹⁵ Balti plakat. [Näituse kataloog] 1975; Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog]; Baltijas Plakāts '87. [Näituse kataloog.]

¹¹⁶ **Vahtré, S.** Autori intervjuu Silver Vahtréga.

¹¹⁷ **Huimerind, R.** Autori intervjuu Ruth Huimerindiga.

Esimesel Baltimaade ühisel plakatinäitusel toimunud arutelu oli esimeseks nõupidamiseks, kus arutleti konkreetsemaid küsimusi. Tähtsaimaks teemaks oli plakati mõju vaatajale. Toodi välja, et seda tuleks rohkem uurida ning sellele vastavalt ka tegutseda. Peeti oluliseks muljet, mille plakat vaatajale jätab, samuti faktoreid, mille kaudu plakat maksimaalselt mõjule pääseks.¹¹⁸ Nõupidamisel rõhutasid tuntud Moskva plakartist Viktor Koretski ja eesti esindaja Aleksander Pilar Balti riikide plakatikunsti alaseid edusamme. Nende hinnangul oli plakat muutunud ideeliselt küpsemaks, ekspressiivsemaks ja operatiivsemaks. Kuigi 1964. aasta näituse kohta toodi välja ka puudusi – ette heideti poliitilise plakati lahenduste trafaretsust ja ebaselgust, muret tekitas eesti teatriplakati allakäik ja filmiplakati puudumine, siis kokkuvõttes oldi siiski positiivselt meelestatud ja loodeti plakatikunsti edenemisele.¹¹⁹ Üks põhjusi, miks üldse selline näitus korraldati, oligi plakatikunsti edendamine ning populariseerimine. Järgmise, 1968. aasta näituse puhul hinnati eesti plakati seisu äärmiselt nõrgaks, eesti kunstnike tööd olnud läti ja leedu plakatiga võrreldes mahajäänud. Eestlaste väljapanek mõjus kunstiliselt ebaühtlasena. Plakati arengu pidurdumise põhjusena nähti Kunstnike Liidu juures loodud plakatisektori vähest tegevust ja huvi puudumist.¹²⁰ Seega ei olnud eesti plakati osas vahemikus 1964-68 loodetud arengut toimunud.

Eestlaste esitus oli jätkuvalt kehv ka 1975. aasta Balti plakatil. 1978. aasta Balti plakatil osalesid aga juba uue põlvkonna novaatorlikke ideid kandvad kunstnikud nagu Silver Vahtre, Jüri Kass, Enn Kärmas, kes olid kasutusele võtnud fotograafia võimalused.¹²¹ Kahe kolmeaastase intervalliga näituse vahel olid seega eesti plakatikunstis toimunud muutused, peale oli kasvanud uus põlvkond ning Eesti trükitehnika ilmutas paranemise märke.

21. detsembril 1981 Vilniuses avatud Balti plakatil oli eksponeeritud 350 tööd (vt lisa 5). Näitusel olid esindatud tööd kolme viimase aasta plakatiloomingust, kus originaalplakatite üle domineerisid trükiplakatid või kohe trükkimiseks sobivad plakatid. Balti riikide taset hinnati üsna võrdseks, mida ei saanud öelda varasemate näituste kohta.¹²² Välja oli pandud kolm peapreemiat, millest vormiuuenduslikkuse

¹¹⁸ Plakatikunsti nõupidamiselt. Lk. 50-51.

¹¹⁹ Et plakat oleks lööv. Lk. 6.

¹²⁰ Eesti plakat – Baltikumis viimasel kohal? Lk. 5.

¹²¹ Baltijas Plakāts '78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. [Näituse kataloog.]

¹²² **Herodes, O.** Balti plakat '81. Lk. 8.

preemia said Villu Järmut ja Enn Kärmas koostööna valminud Lilian Linnaksi näituseplakati eest (vt lisa 6). Ühiskondlik-poliitilise temaatikaga plakati eest sai peapreemia lätlane Osvalds Dinvietis ja kultuuriplakati peapreemia leedulane Rima Stasiunaite.¹²³ Eripreemiaid asutustelt ja organisatsioonidelt jagati välja 13, millest kolm anti eestlastele.¹²⁴ Leedu NSV Tervishoiuministeeriumi preemia said Valeri Smirnov ja Jüri Dubov plakati „Iseravimine on ohtlik“ eest. Leedu NSV Riikliku kinematograafia Komitee preemia pälvis Ülo Emmus plakatiga „Hukkunud alpinisti hotell“ ning Ajakirja Kulturos Barai preemia kirjandusteemalise plakati eest anti Alfred Saldrele pakati „Õhtu Jüri Järvetiga“ eest.¹²⁵ 1981. aasta žürii pidas hindamisel eriti oluliseks kujundlikkust, mida peeti plakati arengut soodustavaks suunaks.¹²⁶

1984. aastal Tallinnas toimunud Balti plakatil oli eksponeeritud juba rohkem töid. Taseme ühtlustumine jätkus sellelgi näitusel, kuid samas tõdeti, et välja joonistused iga riigi iseloomulikud jooned. Läti plakatis domineerisid ühiskondlikud ja sotsiaalsed teemad ning selle tugevuseks oli otsekoheus, millega käsitleti globaalprobleeme ning „sotsialistliku moraali“ küsimusi. Leedu plakati iseärasuseks oli rahvakunstil põhinev ülesehitus, mis oli valatud ajakohasesse vormi.¹²⁷ Eesti plakati tugevuseks oli fotolavastusliku suuna järjest laiem kasutuselevõtt, mis tagas oodatud edasimineku eesti plakatikunstis.¹²⁸

1987. aasta Balti plakat toimus Riias.¹²⁹ Näitusel toodi kõige uuenduslikemana välja eesti plakateid. Eesti kunstnike seas oli jätkuvalt väga populaarne fotolavastus, mis oli huvitavate lahenduste ja uudse laadiga.

1990. aasta Balti plakati kohta on leida äärmiselt vähe informatsiooni. Selle Vilniuses toimunud näituse kohta on ilmunud voldik, milles on ära toodud valik pilte töödest ja loetletud näitusel osalenud kunstnike nimed. Eesti kunstnikest oli seal esindatud Ruth Huimerind, Margus Haavamägi, Jüri Kass, Alfred Saldre, Silver Vahtre, Villu Järmut-

¹²³ Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.]

¹²⁴ **Herodes, O.** Balti plakat '81. Lk. 8.

¹²⁵ Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.]

¹²⁶ **Herodes, O.** Balti plakat '81. Lk. 8.

¹²⁷ **Hain, J.** Balti plakat '84. VI Balti plakat. [Näituse kataloog.]

¹²⁸ **Hain, J.** Eesti Nüüdisplakat. Lk. 7.

¹²⁹ Baltijas Plakāts '87. [Näituse kataloog.]

Enn Kärmas ja teised.¹³⁰ Ilmselt jäi see ka viimaseks Baltimaade ühiseks plakatinäituseks. Selle põhjuseks võib tuua plakati tähtsuse järsu languse, mis 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses aset leidis. 1980. aastate lõpuks oldi jõutud käänakule, mis tühistas vajaduse plakatiloomingu järele ning selliselt kadus ka huvi teema vastu. Liberaliseeruv ühiskond ei vajanud plakatite mõistukõnet ja vabal kunstil polnud seda enam vaja.¹³¹ Kõik see oli seotud Eesti ja teiste Baltimaade iseseisvumise ning Nõukogude Liidu lagunemisega 1991. aastal. Iseseisvumisega kaasnenud ühiskondliku korra muutus tõi kaasa ka plakatikunsti taandumise.

3.2 Balti plakat '75 Tallinnas

1975. aasta Balti plakat toimus Tallinna Kunstihoones, kus esitatud tööd andsid ülevaate viimase nelja aasta plakatikunstist.¹³² Näitusel olid eksponeeritud üle 200 töö 83 kunstnikult. Leedu kunstnikke oli 32, eesti kunstnikke 31 ning lätlastest kunstnikke 20.¹³³ 1975. aasta näituse puhul märgiti, et plakatikunsti kujundikeel oli sarnane võrreldes paari aasta taguse ajaga, kuid aina enam hakati ära kasutama uusi kunstisuundi. Motiivistik muutus aina keerulisemaks ja mitmekihilisemaks, järjest suurema tähtsuse saavutas koloriit. Kirja osatähtsus võrreldes varasemaga hakkas taanduma ning esile kerkis metafooririkkam pildikeel. Ka tehniliselt oli plakatikunst mitmekesisestunud, eriti serigraafia intensiivse kasutamise läbi.¹³⁴ Siiski heideti kriitikute poolt ette fotograafia võimaluste liiga tagasihoidlikku kasutust plakatikunstis, eriti kultuuriplakati vallas.¹³⁵

Eesti ekspositsioon oli naaberriikidega võrreldes üsna nõrgapoolne. Favoriidiks peeti Leedu ekspositsiooni, mis oli mitmekesine, kunstiliselt kõrgel tasemel ning sisuliselt tabav. Enamus leedulaste töödest olid trükitud plakatid, eesti kunstnike tööd aga olid esindatud peamiselt originaalplakatina,¹³⁶ mis iseloomustab Eesti trükitehnika mahajäämust. Oma mõju võis avaldada see, et osalevate eestlastest kunstnike enamus olid vanema põlvkonna meistrid, kes vahest tahtsidki olla konservatiivsemad ega

¹³⁰ Pabaltijo Plakatas '90. [Näituse voldik]

¹³¹ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnendad. Lk. 120.

¹³² Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

¹³³ Loodus, R. Balti plakat. [Näituse kataloog] 1975

¹³⁴ Samas.

¹³⁵ Loodus, R. Balti plakat. [Näituse kataloog] 1975; Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 9.

¹³⁶ Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

pidanud vajalikuks uuenduslikke võtteid. Eelmiselt Balti plakatilt saadud loomingulised impulsid olid rohkem tulemusi andnud Lätis ja Leedus. Leedu plakatikunst oli mitmekesine ka teemade poolest: viljeldi nii poliitilist, teatri-, kontserdi-, filmi-, kultuuri-, looduskaitse- kui spordiplakatit. Stereotüüpseid lahendusi oli vähe.¹³⁷ Ka Läti plakatit peeti eesti plakatist tugevamaks. Nende puhul tõsteti esile tugevat kompositsiooni ning värvide oskuslikku kasutamist. Eestlaste plakat oli aga tol ajal madalseisus. Plakat polnud piisavalt populaarne ning erialane ettevalmistus nõrk. Samuti oli probleeme plakatistide, kirjastajate ning plakatisektsiooni vahel. Sel näitusel kiideti muuhulgas ka lätlaste teatriplakatit, mis oli eestlaste omaga võrreldes väga arenenud.¹³⁸ Sel perioodil löid Eestis teatriplakateid peamiselt teatrikunstnikud, kes võisid omal alal olla tugevad tegijad, kuid kellel puudusid piisavad teadmised plakati vallas. Esimeseks eeskujuks plakatikunstnike kasutamisest teatriplakatite kujundamisel said tugeva taseme poolest tuntud Vanalinnastuudio plakatid. Kuid need tööd valmisid juba pigem 1980. aastatel.

Balti plakatiga kaasnenud nõupidamisel arutletud teemasid tutvustas Elle Anupõld Sirbis ja Vasaras 29. septembril 1975 ilmunud artiklis tuues välja erinevate sõnavõtjate arvamusi. Kunstnik Ants Säde pidas eesti plakati hädadeks kuivust ja steriilsust, ebafunktsionaalsust, plakatist plakatisse korduvat vormi, kujundi ja mõtte stampe. Samuti leidis Säde, et eestlaste hulgas on plakatistide arv vähenenud ning paljude jaoks on plakatilooming kõrvaltöö. V. Smirnov pidas eesti plakati peaprobleemiks trükivõimaluste vähesust. Plakatinäitusega kaasnenud arutelust võtsid Leedu, Läti ja Eesti plakatistide kõrval külalistena osa ka Moskva ja Leningradi kunstnikud.¹³⁹

Nõupidamisel kerkis üles originaal- ja trükiplakati küsimus. Ühest küljest on plakati üks eesmärke olla linnapildis silmatorkav ning teha teavitustööd ning mida enam plakateid trükitakse, seda enam kannab see infoedastaja funktsiooni. Seetõttu olid trükiplakatid ja trükitehnika areng väga tervitatav suund. Teisest küljest aga leiti arutelul, et originaalplakat näitab kunstniku tegelikke võimeid, millest trükiplakat kehva polügraafilise teostuse korral õiget pilti ei anna. Leedu NSV Kunstnike Liidu plakatisektsiooni esimees Jouzas Galkus leidis, et sarnaselt teistele kunstiliikidele on ka

¹³⁷ Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 8.

¹³⁸ Samas.

¹³⁹ Samas.

plakatistidele väga oluline esineda näitustel, mitte teha oma töid vaid tellimuse peale. Plakatikunstnikul peab olema võimalus esitada originaale näitusesaalis ja teha spetsiaalseid näituseplakateid, mis polegi mõeldud linnapildis esinemiseks.¹⁴⁰ See oli tõepoolest huvitav arutelu teema, sest plakati üheks funktsiooniks on olla linnapildis reklaami või infoedastaja, kuid kui plakat on tehtud vaid kunsti eesmärgil, siis peaks sellel olema võimalus esineda kunstisaalis ja toimida kunstiobjektina. Kuuekümnendate aastate areng viis selleni, et 1970. aastateks oli plakat omandanud täieõigusliku kunstiliigi positsiooni, kuid see ei tähendanud, et selle infot edastav roll oleks kadunud.

3.3 Balti plakat '84 Tallinnas

1984. aasta Balti plakatinäitus toimus 5. juulist – 2. septembrini 1984 Tallinna Kunstihoones. Külastajaid oli kokku 18437, kellest avamisest osavõtjaid oli 560 inimest, piletiga külastajaid 15626 inimest, õpilasekursioone 11 (175 inimest), turismigruppe 14 (311 inimest) ja kunstnikke ja nende külalisi ja kunstiõpilasi 1765 inimest.¹⁴¹ Eksponeeritud oli üle 400 töö 124 kunstnikult kolmest Balti riigist. Kõige enam oli esindatud eesti kunstnikke (vt lisa 7), kõige vähem läti omi.¹⁴² Võrreldes eelmiste Balti plakatinäitustega oli esitatud tööde arv märgatavalt kasvanud. 1975. aasta näitusega võrreldes oli tööde arv kasvanud poole võrra ning eelmise, 1978. aasta näitusega võrreldes neljandiku võrra. Näituse puhul toimus ka teaduslik konverents Kinomajas, kus põhiettekande „Tänapäeva eesti plakat“ pidas Jüri Hain.¹⁴³ 1984. aasta näitusega kaasnes ka Jüri Kassi kujundatud Eesti kinoplakati näitus Kinomajas, kus olid esitatud filmiplakatid aastatest 1969-1984.¹⁴⁴

Eelmised ühisnäitused olid aidanud kaasa kontaktide tihenemisele. Suhtlemise käigus ning pideva konkurentsi tõttu hakkas kolme riigi plakatikunst ühtlustuma, kuid rahvuslikud eripärad jäid selgelt eristatavaks.¹⁴⁵ Leedulaste pearõhk näitusel oli teatriplakatitel, mis moodustasid ligi kolmandiku kogu leedulaste väljapanekust. Seega on küllaltki mõisteta, et leedulaste parimad saavutused olid teatriplakati vallas. Nii peapreemia laureaat Eugenijus Karpavičius kui ka diplomiga autasustatud Gintaras

¹⁴⁰ Anupõld, E. Baltimaade plakat. Probleeme ja arvamusi. Lk. 9.

¹⁴¹ ERA.R-1954.2.561. L. 5

¹⁴² Balti plakat '84. [Näituse kataloog]

¹⁴³ ERA.R-1954.2.561. L. 1-4

¹⁴⁴ Samas.

¹⁴⁵ Balti plakat '84. [Näituse kataloog]

Balionis olid teatriplakati viljelejad.¹⁴⁶ Läti väljapanek oli ühtne ja professionaalne, mis võis tuleneda autorite hoolikast ja rangest valikust: eelmisel Balti plakatil Vilniuses oli lätlastel autoreid kolmandiku võrra rohkem kui 1984. a näitusel, kus lätlaste ekspositsioonis oli plakatite koguarv suurim, kuid autoreid kõige vähem. Uusi nimesid ja noori kunstnikke oli lätlaste hulgas vähe ning ka naiste osakaal plakatistide hulgas oli naabritega võrreldes väiksem.¹⁴⁷ Läti plakatikunsti tugevuseks oli päevakajalise-poliitilise plakati edukas viljelemine, mille poole ka leedukad püüdsid, kuigi vähem edukalt, kuid mis täiesti puudus eestlaste hulgas.¹⁴⁸ Eesti ühiskondlik-poliitilise plakati saavutused jäid selgelt alla naabrite omadele. Siiski oli 1984. aastal lootustandvaks uue põlvkonna pealetulek ning uuendused kultuuriplakati alal fotolavastuse kasutuselevõtu näol.¹⁴⁹

Eestlaste ekspositsioonis oli kõige enam tiražeeritud plakateid.¹⁵⁰ See viitab varasemalt ette heidetud trükitehnikaga seotud probleemide leevenemisele, polügraafilisele arengule. Samuti osales näitusel varasemast rohkem noori kunstnikke.¹⁵¹ Kui 1975. aastal heideti ette foto laialdaste võimaluste vähest kasutamist, siis 1984. a näitusel oli juba palju fotolavastuse näiteid. 1980. aastatel kerkiski eesti plakatistide seas esile uus põlvkond noori, kes foto võimalusi plakatis aktiivselt ära kasutama hakkasid. Enamus eesti kultuuriplakatitest olid 1984. aasta näitusel fotol põhinevad.¹⁵² Plakatistide huvist foto vastu kasvas välja fotolavastuslik suund, mis hakkas oluliselt määrama plakati arengut.

Tihti kasutati lavastust ka fotomontaaži elementide saamiseks.¹⁵³ Sellisel juhul monteeriti fotolavastusest saadud kaadrid omakorda üheks tervikuks. Fotomontaaž andis kunstnikule avara võimaluse pildi loominguliseks kujundamiseks, sest seeläbi on võimalik kompositsioonilisi lahendusi allutada autori maitsele ja eelistustele.

¹⁴⁶ **Hain, J.** Balti plakat '84. Lk. 9.

¹⁴⁷ Samas.

¹⁴⁸ Samas.

¹⁴⁹ Balti plakat '84. [Näituse kataloog.]

¹⁵⁰ **Hain, J.** Balti plakat '84. Lk. 9.

¹⁵¹ Samas.

¹⁵² Balti plakat '84. [Näituse kataloog.]

¹⁵³ **Vahtré, S.** Pintsli ja pliiatsi asemel. Lk. 14.

Fotomontaaž jaguneb mitmeks alaliigiks. Plakatite puhul kasutati peamiselt kleepmontaaži, kus pilt kleebitakse kokku mitmest fotost.¹⁵⁴

Lavastuse kasutamine plakatiloomes on arenenud ühelt poolt välismaiste eeskujude nagu popkunsti kopeerimisest, samas ka *happeningide* praktilise arenduse teel. Fotolavastuslikuks loominguks aga ei piisa pelgalt klassikalise *happeningil* põhineva mäng-etenduse üles pildistamisest. Fotolavastuse loomisel lähtuti ikkagi kindla eesmärgiga tulemusest, eelnevalt paika pandud ideest, kuhu jõuda taheti. Hulk lavastusi tehti ka ilma modellideta. Sellisel juhul kasutati fotomakette ja seadeldisi. Sagedamini kasutati siiski elus ja eluta objekte koos, kus rekvisiit ja modell võisid olla võrdväärased „näitlejad“.¹⁵⁵ Fotolavastuslikus plakatis hakati kasutama ka näo- ja kehamaalinguid.¹⁵⁶ See tõi jällegi uudsust ja põnevust ning oli mõjutatud eelkõige lääne kunsti suundadest.

Tandem Villu Järmut - Enn Kärmas andsid eeskuju nii noorematele kunstnikele ja kunstitudengitele kui ka aktiveerisid fotolavastust kasutama vanemaid juba väljakujunenud plakatiste.¹⁵⁷ 1984. aasta näituse puhul toodi välja ka fotolavastuse nõrku külgi. Näiteks oli mitmeid huvitavate lahendustega fotolavastuslikke näituseplakateid, kus aga kadus seos plakatil oleva kujutise ja näituse vahel.¹⁵⁸ Oli püütud teha võimalikult põnev lahendus, kuid selle käigus kaotatud idee, mis tähendab, et esikohal oli püüd luua põnevaid lahendusi mitte niivõrd edasi anda infot või ideed.¹⁵⁹

Peapreemiad pälvisid 1984. aasta Balti plakatil eestlastest Tõnu Soo, lätlastest Laimonis Šēnbergs ja leedulastest Eugenijus Karpavičius, kes said järgmisel, 1987. aasta Balti plakatil oma töödest eraldi väljapaneku esitada.¹⁶⁰ Kuigi 1980. aastatel oli eesti plakatikunstis peamiseks suunaks fotolavastus, siis on tähelepanuväärne, et peapreemia pälvis Tõnu Soo, kes oma plakateis kasutas hoopis omalaadset joontepõimingu, kus väga dekoratiivsetes lahendustes muutus verbaalne sõnum äärmiselt pilkupüüdvaks, kuid raskesti dešifreeritavaks.¹⁶¹ Sirje Helme on Tõnu Soo kujundlikku kirjastiili

¹⁵⁴ Allikvee, Kunnar, Jegorov, Dimitri, Tarmula, Johannes. Fotograafia eritehnikad. Tallinn: Valgus, 1987. Lk. 88-89.

¹⁵⁵ Vahtre, S. Pintsli ja pliiatsi asemel. Lk. 14-16.

¹⁵⁶ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 106.

¹⁵⁷ Hain, J. Balti plakat '84. Lk. 9.

¹⁵⁸ Samas.

¹⁵⁹ Samas.

¹⁶⁰ Baltijas Plakāts '87. [Näituse kataloog.]

¹⁶¹ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 111.

nimetanud lausa omaette maailmaks, kus kiri on muudetud omapäraselt dünaamiliseks ja ruumiliseks. Helme on iseloomustanud Soo kirjastiili kui elus organismi, mis liigub sujuvalt kirjalt mõnele teisele kujundile ja tagasi (vt lisa 8).¹⁶² Kahtlematult on eesti plakartistide suurimad saavutused seotud kultuuriplakatiga. Diplomid pälvisid fotoplakati esindaja Jüri Kass ja joonistusliku suuna esindaja Tõnis Vint. ENSV Kultuuriministeeriumi preemia sai tandem Villu Järmut ja Enn Kärmas. Mainitud kunstnikud kuuluvad kõik oma loominguga kultuuriplakati tippu. Kuid häid kultuuriplakateid ilmus teisteltki kunstnikelt nagu näiteks Silver Vahtre, Tiit Jürna, Ruth Huimerind.¹⁶³

1984. aasta näitusel oli kahtlemata näha edasiliikumist võrreldes 1975. aasta näitusega. Suurimaks arenguks võib pidada fotograafia võimaluste kasutamist plakatis, sest just fotoplakat, eelkõige fotolavastus plakatis sai 1980. aastate eesti plakatikunsti tuumaks. Samuti oli edasimineku trükitehnika arengus, mis võimaldas trükkida rohkem ning parema kvaliteediga plakateid. Peale oli kasvanud noorte innovaatiliste ideedega plakartistide põlvkond, kes otsisid impulsse pigem läänest ning tõid eesti plakatisse uusi suundi. Eesti plakat ei olnud enam Lätist ja Leedust mahajäänum vaid pigem vastupidi.

3.4 Balti plakat '87 Riias

Balti plakat '87 avati 4. märtsil 1987 Riias „Latvija“ näitusesaalis. Balti plakatnäituse kõrval said laiema väljapanekuga esineda eelmise Balti plakati peapreemiate võitjad Tõnu Soo, Eugenius Karpavičius ja Laimonis Šēnbergs.¹⁶⁴ Plakatinäitusega kaasnes ka kunstnike ja kunstiteadlaste vaheline arutelu, millest külalisena võtsid baltlaste kõrval osa ka Moskva kunstiteadlased ning rahvusvaheliste plakatibiennaalide korraldaja ja kuraator Ulla Artomaa Lahti Plakatimuuseumist.¹⁶⁵

Teemade poolest valitses 1987. aasta näitusel endiselt kultuuriplakat, mis andis rohkem võimalusi põnevateks lahendusteks kuna see ei olnud nii kindlalt piiritletud ja andis kunstnikule rohkem vabadust ning võimalust improviseerida. 1980. aastatel olid Eestis tsensuurile allutatud vaid kirjastusplakatid, kuid ametkondlikud plakatid enam mitte. Seetõttu pääsesidki uuenduslikud ideed esile eelkõige kultuuriplakatis, mis polnud

¹⁶² **Helme, Sirje.** Plakatist ja plakatitriennaalist. Kunst, nr. 66/1. Tallinn: Kunst, 1985. Lk. 22.

¹⁶³ **Hain, J.** Balti plakat '84. Lk. 9.

¹⁶⁴ Balti plakat '87. Sirp ja Vasar, 13.03.1987. Lk. 9.

¹⁶⁵ Samas.

tsensuurile allutatud.¹⁶⁶ (vt selle kohta 1.3. 1980. aastad) Sotsiaalse ja poliitilise plakati puhul oli aga suurem tõenäosus luua stamp-kujundeid, mistõttu oli viimast žanri ka pigem välditud. Stampideks plakatitel olid näiteks tuumasõja vastasel plakatil aatompomm ja maakera ning alkoholivastasel plakatil viinapudel.

Peapreemiad said 1987. aasta Balti plakatil Ruth Huimerind Eestist, Andris Breže Lätist ning Isakas Zibucas Leedust.¹⁶⁷ Ruth Huimerind eristus kogu Eesti ekspositsioonist omapärase trükifaktuuriga, mis jättis kujutistest hajutatud mulje.¹⁶⁸ Ruth Huimerindi omapära seisnes *blueprint*-tehnikas kasutamises, kus tööde sinine üldtoon eristas neid plakati üldmassist. Samuti kasutas Huimerind oma plakateis näo- ja kehamaalinguid (vt lisa 9)¹⁶⁹ Diplomid said eestlastest Margus Haavamägi ning Villu Järmut ja Enn Kärmas. Läti Sõpruse ja Välismaaga Kultuurisidemete Arendamise Ühingu preemia määrati Ants Tollile. Läti loodus- ja kultuurimälestiste kaitse kesknõukogu preemia sai Kalle Toompere.¹⁷⁰

1987. aastaks oli plakati seis Baltimaades stabiliseerunud ning tasemelt ühtlustunud. Eestlaste väljapanekut (vt lisa 10) peeti sel näitusel tugevaimaks, lätlased olid omakorda selgelt tugevamad leedulastest. Eestlaste tugevus seisnes jätkuvalt peamiselt fotolavastusliku suuna kasutamises. See tõusis nii oma olemuselt kui tehnilise taseme poolest teiste seast esile kui kõige innovatiivsem.¹⁷¹ Siiski ei suutnud eesti joonistuslik plakat konkureerida lätlaste omaga.¹⁷² See viitab sellele, et eestlased panid rohkem rõhku uuenduslikele suundadele ning joonistuslik laad jäi selle võrra tagaplaanile. Innovatiivsete ideede kasutamine tulenes ilmselt sellest, et eesti kunstnikud otsisid suundi piiri tagant ning said inspiratsiooni rohkem välisnäitustel käimisest ja sealsetest kontaktidest.

¹⁶⁶ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 100.

¹⁶⁷ Balti plakat '87. Lk. 9.

¹⁶⁸ Juske, A. Plakatitriennaalil Riias. Lk. 8.

¹⁶⁹ Hain, J. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümned. Lk. 108.

¹⁷⁰ Balti plakat '87. Lk. 9.

¹⁷¹ Juske, A. Plakatitriennaalil Riias. Lk. 8.

¹⁷² Samas.

KOKKUVÕTE

1960. aastatel hakati Eestis plakatikunstile üha enam tähelepanu pöörama. Plakat sai täieõiguslikuks kunstiliigiks. Plakati edasiseks arenguks, selleks et saaks rääkida plakatikunstist, oli vaja plakatikriitikat ning näitusi. 1964. aastal pandi alus plakatinäitusele Balti plakat. Eesti plakatikunsti eksponeerimine koos teiste Balti kunstnikega andis võimaluse siinset plakati laiemale väljal võrrelda, näitustega kaasnenud nõupidamistel sai arutleda plakatialaseid teemasid, mis samuti plakati arengule kaasa aitas. Balti plakat oli eesti plakatikunsti jaoks tähelepanuväärne näitus, mis hõlmas kolme Balti riigi plakatikunsti ning oli seetõttu esialgu suurim rahvusvaheline näitus, kus eesti plakatiloojad oma töid näidata said. Kui algselt oli näitusel eesti plakatikunsti arendamisel täita oluline roll, siis hilisemal ajal hakkas Balti plakati tähendus eestlaste jaoks vähenema.

Balti plakatinäituste üheks oluliseks osaks olnud nõupidamiste eesmärgiks oli plakatikunstiga seonduvate probleemide püstitamine ning seeläbi plakati arendamine ja parendamine. 1970. aastate lõpul muutus plakatikunstis oluliseks foto kasutamine. Eelkõige harrastati fotolavastust, mille viljelejateks olid Kunstiinstituudi, peamiselt disainiharidusega noored, kes 1980. aastatel tõusidki plakatikunsti tippu. Hakati rääkima lausa plakatibuumist, mille tuumaks sai fotolavastuslik plakat. Fotograafia otsis sel ajal kunstis kohta ning plakat oli suurepäraseks võimaluseks seda kunstina eksponeerida. Kui 1975. aasta Balti plakatil heideti ette foto kasutamise vähesust, siis 1978. aasta näitusel oli juba mitme plakati puhul fotograafia võimalusi ära kasutatud. See näitab plakatinäitustega kaasnenud nõupidamiste suunavat tähtsust vähemalt enne 1980. aastaid. Uuenduslikud võtted, mida eesti kunstnikud plakatiloomes kasutama hakkasid, said edukuse võtmeks, samas kui läti ja leedu plakatistid jäid pigem truuks konservatiivsetele lahendustele. Eesti plakat pälvis suurt edu ja seda mitte ainult kodumaal.

1970. aastate lõpul hakati pingsalt otsima impulsse läänest. Plakatite välisnäitustele saatmise katsetega kaasnes huvi kandumine Baltimaadelt kaugemale. Läti ja leedu plakati peeti konservatiivseks ning inspiratsiooni otsiti mujalt. Eesti plakat, mis alguses oli võrreldes Läti ja Leeduga nõrgem, muutus viimastel kümnenditel tugevaimaks, kuid

samas olid eestlaste pilgud suunatud juba Balti plakatist kaugemale. Leiti võimalus saata oma töid postiga välisnäitustele, muuhulgas Lääne-Euroopasse ja Ameerikasse. Eesti plakat sai ülemaailmselt tuntuks ning see tekitas ka kunstnike seas elevust. Selle tulemusel hakkas kunstnike jaoks Balti plakati kui kodumaise näituse tähtsus hääbuma. Olulisemateks hinnati kontakte lääne maailmaga, kust saadi ka loominguimpulsse. Uute läänelike suundadega kunstis püüti kursis olla nii palju kui võimalik. Kunstnikud pidasid põnevamateks lääne kontakte ja püüdsid võimalikult palju hoopis sealt infot ja ideid ammutada.

Kuigi kunstnike väitel polnud Balti plakat enam 1980. aastatel nii populaarne, siis näitusel osalejate arvu kasv aastate jooksul viitab siiski sellele, et näituse tähtsus ei olnud täielikult hääbunud. Kuigi otseseid eeskujusid läti ja leedu kunstist ei otsitud, oli Balti plakat endiselt heaks areeniks, kus oma töid eksponeerida ning tulemusi naabritega võrrelda. Seega muutus Balti plakati algne funktsioon plakatikunsti arendaja ja impulsse andvast kohast rohkem näituse kui tööde eksponeerimise kohaks, kuigi eeskujusid sealt siis enam ei otsitud. Nii võib tõdeda, et kui alguses kandis plakatikunsti arengu turgutamiseks loodud plakatinäitus Balti plakat aktiveerivat rolli, siis ajaga aina populaarsemaks muutudes ja üha enam osalejaid kogudes, hakkas selle roll siiski teisenema. Mõjutajate ja suunajate osas said eestlaste jaoks olulisemateks lääne eeskujud. Tänapäevaks on eesti plakati populaarsus oluliselt vähenenud, kuid plakatikunst ei ole täielikult välja surnud. Endiselt korraldatakse plakatinäitusi ning aeg-ajalt räägitakse eesti plakatikunstist ka meedias. Siiski on plakatikunst võrreldes teiste kunstiliikidega pigem tagaplaanile jäänud.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad

Riigiarhiiv (ERA)

ERA.R-1954.2.369. Näituse „Eesti plakat ’78“ Riias materjalid (kataloog, kunstnike avaldused, elulookirjeldused).

ERA.R-1954.2.459. Balti liiduvabariikide plakati näituse 22. dets. 1981 – jaan. 1982. a. Vilniuses materjalid (tööde nimekirjad, kunstnike avaldused, kirjavahetus).

ERA.R-1954.2.561. Balti plakatinäituse 5. juulist – 2. sept. 1984 Tallinna Kunstihoones materjalid (kutsed, kataloog, kunstnike avaldused, kirjavahetus).

Eesti Kunstimuuseum (EKM)

EKM j 51288 GD 1190. Eesti Kunstimuuseum. Lilian Linnaks.

EKM j 51274 GD 1176. Eesti Kunstimuuseum. Autoriplakat '82.

EKM j 53785/1-3 GD 2429/1-3. Eesti Kunstimuuseum. Autoriplakat '85.

EKM j 53486 GD 2218. Eesti Kunstimuuseum. Filmiplakat "Mäeküla piimamees".

EKM j 52516 GD 1674. Eesti Kunstimuuseum. 8. märts.

EKM j 52476 GD 1634. Eesti Kunstimuuseum. Ülo Sooster 1924/1970.

Aerodisain. Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1982.

Pabaltijo Plakatas '90. 1990.

Balti plakat '84. VI Balti plakat. Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1984.

Balti plakat. Tallinn: Eesti NSV Kunstnike Liit, Eesti NSV Kunstifond, 1975.

Baltijas Plakāts '78. Baltijas Republiku plakātu izstāde. Rīga: Latvijas PSR Mākslas Fonds, 1978.

Baltijas Plakāts '87. Rīga: LPSR Mākslas Fonds, 1987.

Ruumiplakat. Tartu: Eesti NSV Kunstnike Liidu Tartu osakond, 1981.

Kirjandus

Allikvee, Kunnar, Jegorov, Dimitri, Tarmula, Johannes. Fotograafia eritehnikad. Tallinn: Valgus, 1987.

Hain, Jüri. Plakatikunsti kuldsed kaheksakümnendad. Kadunud kaheksakümnendad: Probleemid, teemad ja tähendused 1980. aastate eesti kunstis. (Koostanud Sirje Helme). Tallinn: Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, 2010. Lk. 99-121

Hain, Jüri; Järmut, Villu (koost). Eesti nüüdisplakat. Tallinn: Eesti Raamat, 1987.

Kalm, Mart (koost). Eesti kunsti ajalugu. 5, 1900-1940. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2010.

Kangilaski, Jaak (koost). Eesti kunsti ajalugu. 6, I osa, 1940-1991. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2013.

Lafont, Maria. Nõukogude plakat: Sergio Grigorjani kogu. Tallinn: Sinisukk, 2007.

Saldre, Alfred (koost). Eesti plakat 1940-1972. Tallinn: Kunst, 1976.

Perioodika

Ajalehed

Anupõld, Elle. Baltimaade plakat. Probleme ja arvamus. Sirp ja Vasar, 26.09.1975.

Anupõld, Elle. Kas me vajame plakati? Sirp ja Vasar, 24.10.1975.

Hain, Jüri. Balti plakat '84. Sirp ja Vasar, 10.08.1984.

Helme, Sirje. Kui aeg plakati vastu lahke on. Sirp ja vasar, 3.10.1986.

Herodes, Ott. Balti plakat '81. Sirp ja Vasar, 22.01.1982.

Juske, Ants. Plakat '87. Sirp ja Vasar, 6.11.1987.

Juske, Ants. Plakatitriennaalil Riias. Sirp ja Vasar, 27.03.1987.

Kalm, Mart. Hari möödas. Sirp ja Vasar, 14.11.1986.

Keevallik, Jüri. Lõppes III eesti plakatiparaad. Sirp ja Vasar, 15.05.1970.

Balti plakat '87. Sirp ja Vasar, 13.03.1987.

Eesti plakat – Baltikumis viimasel kohal? Sirp ja Vasar, 20.12.1968.

Et plakat oleks lööv. Sirp ja Vasar, 29.05.1964.

Ajakirjad

Hain, Jüri. Plakat tänaval ja ruumis. Kunst ja kodu, nr. 56/87. Tallinn: Kunst, 1987.

Helme, Sirje. Plakatist ja plakatitriennaalist. Kunst, nr. 66/1. Tallinn: Kunst, 1985.

Keevallik, Jüri. Plakat – tänava ehe. Kunst, nr.3, Tallinn: Kunst, 1970.

Pilar, Aleksander. Mõtteid plakatikunsti spetsiifikast. Kunst, nr. 3. Tallinn: Kunst, 1961.

Soo, Tõnu. Nähtavaks tehtud seinad. Kunst, nr. 52/2. Tallinn: Kunst, 1978.

Vahtre, Silver. Pintsli ja pliiatsi asemel. Kunst, nr. 72/2. Tallinn: Kunst, 1988.

Plakatikunsti nõupidamiselt. Kunst nr. 3. Tallinn: Kunst, 1964.

Internetileheküljed

Eesti Muuseumide Veebivärv. <http://www.muis.ee/> [23.05.2015]

Muud materjalid

Intervjuud

Autori intervjuu Ruth Huimeridiga. 22.04.2015. (salvestis autori käsutuses).

Autori intervjuu Silver Vahtriga. 16.04.2015. (salvestis autori käsutuses).

Fotod

Balti plakati '78 kataloogi esikaas. Foto: Saara-Merilin Ehman.

Balti plakati '87 kataloogi esikaas. Foto: Saara-Merilin Ehman.

SUMMARY

Estonian poster art in 1964-1990

Estonian poster art in Soviet time was varied. It included socialist-realistic posters, graphic posters and posters based on photography. In the 1960s the posters were starting to get more and more attention. Posters were displayed in art-galleries and also critics started writing about it. One of the main exhibitions, where Estonians showed their posters, was Baltic poster exhibition, that included art from Estonia, Latvia and Lithuania.

This BA thesis focuses on Estonian poster art and more specifically on one triennial – Baltic poster. This research includes years from 1964 to 1990 as it is the time when Baltic posters exhibition was regularly organised in every three or four years and influenced Estonian poster art. Progress of Estonian poster art in the period was remarkable as in 1980s it reached high level of popularity in Estonia.

Displaying Estonian posters with artists from other Baltic countries gave a chance to compare posters and get feedback. Baltic poster exhibition was remarkable because at the beginning it was the largest international poster art exhibition that Estonians attended. At first the aim of the exhibition was to progress poster art in Estonia and Baltic countries but later the importance of the exhibition started fading away as Estonian artist started looking for other influences from Europe and America.

At the end of the 1970s artists started using photography in posters. The main technique they used, was creating scenes and spectacles, which they captured in photos and then used in posters. The most successful poster artists were design students, who brought photography as very innovative technique into their work. In 1980s posters became very popular in Estonia. The reason it got so popular was mainly innovative ideas from young design students who were seeking ideas from west. Artists started sending their work abroad and Estonian poster got famous in other countries and therefore artists were getting more influenced by western poster than Baltic poster.

This thesis is divided into three chapters. In the first chapter, there is given overview of 1960s, 1970s and 1980s poster art in Estonia. The second chapter concentrates on

exhibitions, where at first is given overview of displays that were held in Estonia and the other half of second chapter focuses on foreign contacts and influences. The third chapter gives overview of Baltic poster exhibition and specifically focuses on three exhibitions: Baltic poster '75, Baltic Poster '84 and Baltic Poster '87. Although in the 1980s artists did not seek influences from Latvia and Lithuania, the Baltic poster still remained important exhibition to display their work.

LISAD

Lisa 1. Alfred Saldre plakat „Mäeküla Piimamees“ (1965)

Lisa 2. Silver Vahtre plakat „8. märts“ (1988)

Lisa 3. Tõnis Vindi plakat Ülo Soosteri näitusele (1985)

Lisa 4. Balti plakati '78 ja '87 kataloogid

Lisa 5. Balti plakat 1981-1982 Vilniuses. Eesti kunstnike tööde nimekiri

Lisa 6. Villu Järmuti ja Enn Kärmase plakat Lilian Linnaksi näitusele (1979)

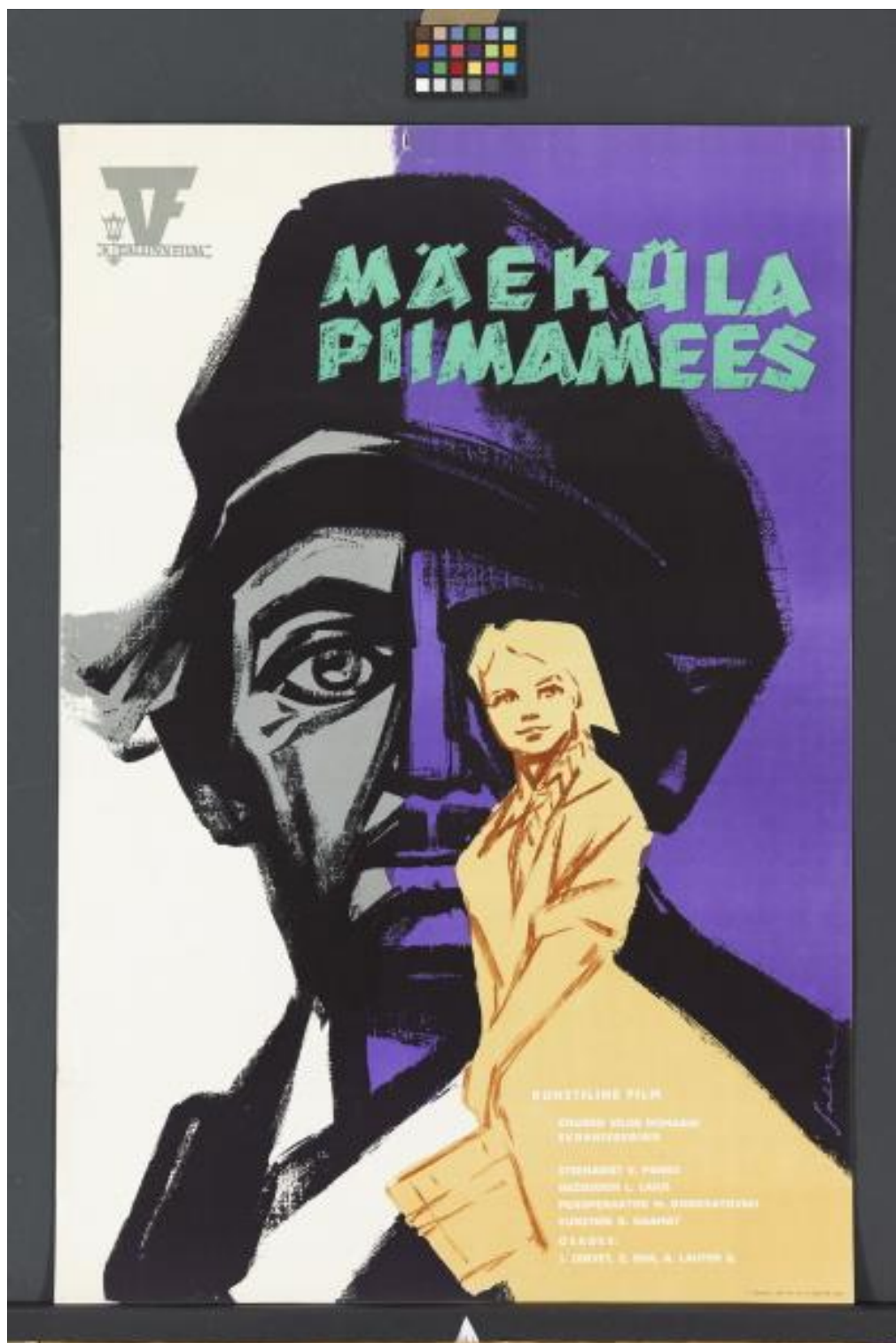
Lisa 7. Balti plakat 1984 Tallinnas. Eesti kunstnike tööde nimekiri

Lisa 8. Tõnu Soo plakat “Autoriplakat '82” (1982)

Lisa 9. Ruth Huimerindi plakat “Autoriplakat '85” (1985)

Lisa 10. Balti plakat 1987 Riias. Eesti kunstnike tööde nimekiri

Lisa 1. Alfred Saldre plakat „Mäeküla Piimamees“ (1965)¹⁷³

¹⁷³ Filmiplakat "Mäeküla piimamees", EKM j 53486 GD 2218, Eesti Kunstimuuseum. <http://muisee.ee/museaalview/1661285> [23.05.2015].

Lisa 2. Silver Vahtre plakat „8. märts“ (1988)¹⁷⁴

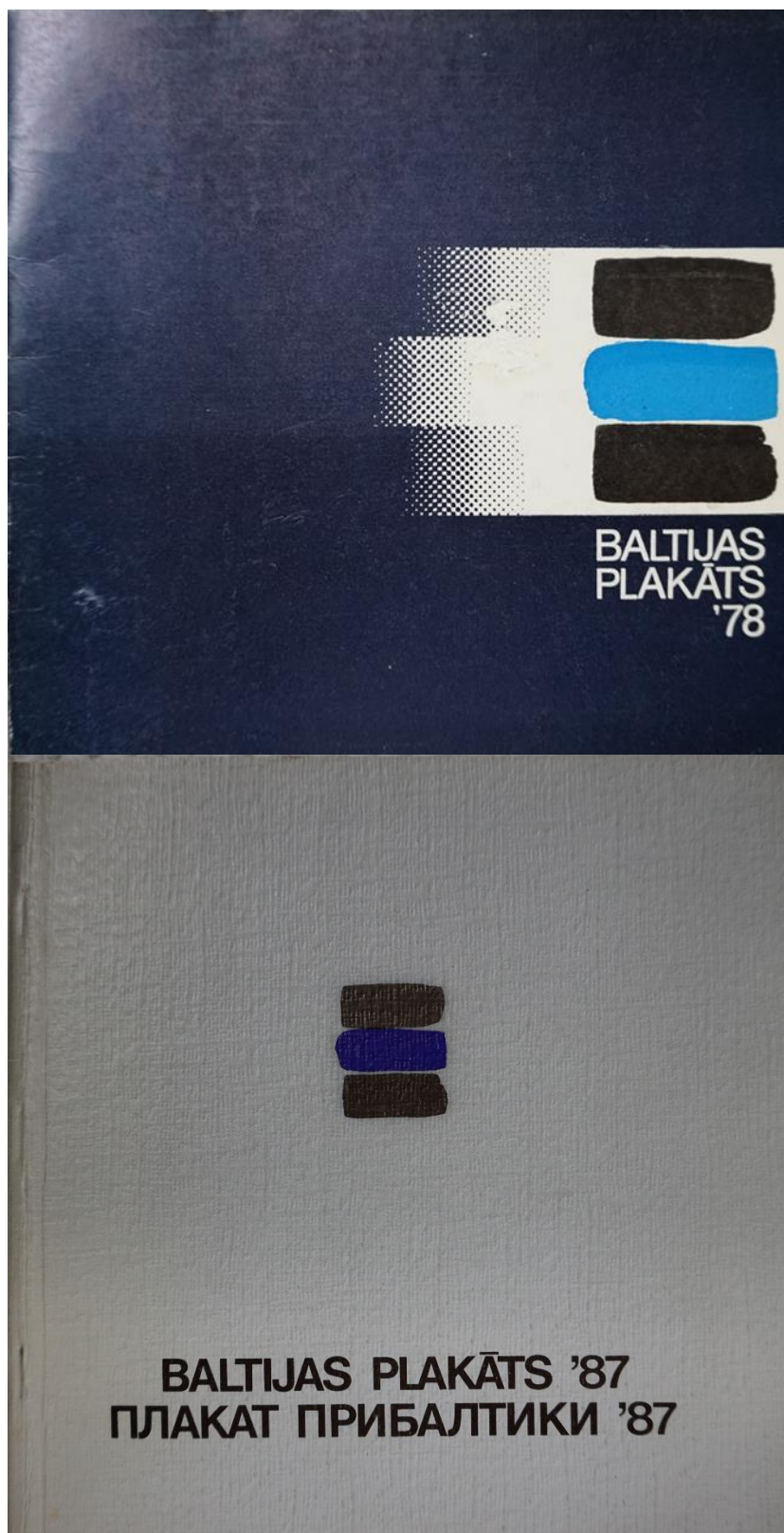
¹⁷⁴ 8. märts, EKM j 52516 GD 1674, Eesti Kunstimuuseum.
<http://muisee.ee/museaalview/1353197> [23.05.2015].

Lisa 3. Tõnis Vindi plakat Ülo Soosteri näitusele (1985)¹⁷⁵

¹⁷⁵ Ülo Sooster 1924/1970, EKM j 52476 GD 1634, Eesti Kunstimuuseum. <http://muuseumi.ee/museumi/1353296> [23.05.2015].

Lisa 4. Balti plakati '78 ja '87 kataloogid¹⁷⁶

¹⁷⁶ Balti plakati '78 ja '87 kataloogide kaaned. Foto: Saara-Merilin Ehman.

Lisa 5. Balti plakat 1981-1982 Vilniuses. Eesti kunstnike tööde nimekiri¹⁷⁷

Alver, Tiina. (1951)

Tallinn '80. 1980. Serigraafia. 90x60 (6 tk)

Aru, Tõnu (1939)

Teatriplakat „Olemus“. 1981. Originaal. 100x70

Filmiplakat „Õölendurid“. 1981. Originaal. 100x70

Emmus, Ülo (1947)

Filmiplakat „Hukkunud alpinisti hotell“. 1979. Originaal. 88x58

Filmiplakat. „Jõulud Vigalas“. 1981. Originaal. 88x58

„1917“. 1981. Originaal. 88x58

Hint, Eha (1949)

Autori-plakat. 1981. Originaal. 90x60

Huimerind, Ruth (1956)

Tikand eesti rahvuskunstis. 1981. Originaal. 90x60

Illend, Juhan-Edvard (1943)

Merike Männi tekstiil. 1979. Trükis. 90x60

Järmut, Villu (1948); Kärmas, Enn (1943)

Vabariiklik noorte kunstnike näitus. 1979. Trükis. 90x60

Lilian Linnaks Metall. 1979. Trükis. 90x60

Leesi Ermi gobeläänid. 180. Trükis. 90x60

NO RA BA. Metall. Nora Raba. 1980. Trükis. 90x60

Vabariiklik noorte kunstnike näitus. 1980. Trükis. 90x60

III stsenograafia triennial. 1980. Trükis. 90x60

Ilmar Malini tööde näitus. 1981. Trükis. 90x60

Noorte maalikunstnike grupinäitus. 1981. Trükis. 90x60

Noorte plakartistide grupinäitus. 1980/81. Trükis. 90x60

Peeter Mudisti kunst. 1981. Trükis. 90x60

¹⁷⁷ ERA.R-1954.459. L. 3-6.

Kass, Jüri (1956)

Jüri Kassi tööde näitus. 1980. Originaal. 180x60

Klimov, Jevgeni (1946)

Plakat „Kunst“. 1980. Originaal. 120x80

ÜRO II üldassamblee istung desarmeerimisest. 1981. Originaal. 120x80

Krutov, Valeri (1934)

Kammermuusika. 1980. Originaal. 90x60

Purjus rooli taga – kurjategija. 1980. Originaal. 90x60

Laanemaa, Tõnis (1937)

Tartu kunstnike näitus. 1978/79. Serigraafia. 84x57

E. Taniloo skulptuuride näitus. 1980. Serigraafia. 86x58

Tallinna Olümpiaregatt. 1980. Trükis. 90x60

1. mai. Rahvusvaheline töörahvapüha. 1980. Trükis. 90x60

15 tonni. 1981. Originaal. 90x60

Lapin, Sirje (1950)

Plakat näitusele. 1980. Õli, kartong. 120x80

Mesikäpp, Aarne (1939)

Madame Butterfly. 1980. Originaal. 90x60

Mägar, Rein (1944)

II desarmeerimise istung. 1981. Originaal. 90x60

350 aastat raamatutrukki Eestis. 1981. originaal. 90x60

Ohna, Reet (1950)

Plakat „Mäng tikkudega“. 1980. Originaal. 107x70

Olvet, Maret (1930); Vassiljev, Lev (1929)

Dekoreerime kodu. 1979. Originaal. 90x60

Eesti plakat. 1979. Serigraafia. 90x60

V Tallinna Graafikatrienaal. 1980. Serigraafia. 90x60

„M. Olveti personaalnäitus 1980.“ 90x60

M. Olveti personaalnäitus Tartus. 1981. Originaal. 90x60

Paul, Illimar (1945)

Plakt „Ars“. 1980. Originaal. 90x60

Pirsko, Tiiu (1955)

Teatriplakat „Gulliver ja Gulliver“ 1980. Originaal. 90x60

Pääsuke, Ilvi (1937)

Filmiplakat „Hukkunud alpinisti hotell“. 1979. Originaal. 90x60

Rea, Reet (1958)

Plakat Keskkonnakaitse aasta. 1980. Originaal. 90x60

Rea, Priit (1956)

Teatri- ja muusikamuuseum. 1980. Originaal. 40x60

Saldre, Alfred (1923)

V Tallinna graafikatriennaal. 1980. Trükis. 85x57

„Lenin 1917“. 1981. Originaal. 108x70

Viiralti muuseum. 1981. Originaal. 95x64.

Õhtu Jüri Järvetiga. 1980. Originaal. 93x62

Elagu ENSV aastapäev! 1981. Originaal. 94x63

Sarv, Feliks (1954)

„XXI sajand?“ 1980. Originaal. 90x60

Smirnov, Valeri (1942)

Ära pikenda. 1980. Originaal. 90x60

Ära tööta ilma vööta! 1981. Serigraafia. 90x60

Kaitse oma sõrmi! Neid on 10! 1981. Serigraafia. 90x60

Ära veiderda! 1980. Originaal. 90x60

Sinukajev, Larissa (1941)

Teatriplakat „Suvitajad“. 1978. Originaal. 90x60

Teatriplakat „Joanna Entata“ 1978. Originaal. 90x60

Plakat looduskaitsest. 1980. Originaal. 90x60

Teatriplakat „Fedra“. 1981. Originaal. 90x60

Sinukajev, Viktor (1941)

1. mai. 1980. Originaal. 108x70

Ülistagem raskuste kodumaad. 1980. Originaal. 108x70

Smirnov, Valeri (1942); Dubov, Jüri (1929)

Alkoholism mõjub pärilikkusele halvasti. 1979. Originaal. 108x70

Võidurelvastumine viib inimkonna hukule. 1979. Originaal. Diptühhon. 108x70

Iseravimine on ohtlik. Pöörduge arsti poole. 1979. Originaal. 90x60

Säde, Ants (1937)

Plakat filmile „Pesa tuules“. 1979. Trükis. 90x60

Soome raamatunäitus. 1980. Trükis. 90x60

Eesti raamatunäitus. 1980. Trükis. 90x60

Teatriplakat „Mary Stuart“. 1980. Originaal. 100x70

Teatriplakat „Kes kardab Virginia Woolfi“. 1980. Originaal. 100x70

Taiger, Vladimir (1950)

9. mai. 1945, võidupüha. 1979. Trükis. 90x60

Peatada võidurelvastumine. 1979. Trükis. 90x60

Peeter Rudaša klaasinäitus. 1981. Trükis. 90x60

Tammets-Valk, Reet (1946)

Fortepiano muusika õhtu. 1981. Originaal. 107x70

Tolli, Ants (1949)

Plakat „Kevad“. 1981. Originaal. 90x70

Virkepuu, Silvi (1951)

Lastekaitsepäevale pühendatud plakat. 1981. Originaal. 90x60

Eesti ehitajate liit. 1981. Originaal. 90x60

Loodus ootab kogenud peremeest. 1980. Originaal. 90x60

Vahtre, Silver (1953)

Plakatite seeria:

Arhitektuurinäitus. 1981. Originaal. 90x60

Kohtumine arhitektiga. 1981. Originaal. 90x60

„Toimub iga päev. Väljapääsu pole.“ 1981. Originaal. 90x60

Autpriplakat Tartus. 1981. Serigraafia. 90x60

Näituseplakat „S. Vahtre graafika“ 1981. Trükis. 90x60

Wasserman, Benjamin (1949)

Rahvusvaheline noortefestival '78. 1978. Trükis. 90x60

9. mai 1945. 1980. Trükis. 90x60

Joonistajate näitus „Värv“ .õ 1980. Originaal. 90x60

Jõul, Kalju (1943)

Mudelite valik. 1976. Originaal. 90x60

Palmiste, Endel (1930)

Inimesed, olge valvel. Originaal. 90x60

Tulevik kuulub Voltaire'le, mitte Krupp'ile. 1981. Originaal. 90x60

Kullarand, Voldemar (1952)

XI viisaastaku peamine ülesanne. 1981. Originaal. 90x60

Dubov, Jüri (1929)

Nota Bene! NB! 1980. Originaal. 90x60

Plakat „Merevaiguriik“. 1981. Trükis. 90x60

Lisa 6. Villu Järmuti ja Enn Kärmasse plakat Lilian Linnaksi näitusele (1979)¹⁷⁸

¹⁷⁸ Lilian Linnaks, EKM j 51288 GD 1190, Eesti Kunstimuuseum.
<http://muisee.ee/museaalview/252302> [23.05.2015].

Lisa 7. Balti plakat 1984 Tallinnas. Eesti kunstnike tööde nimekiri.¹⁷⁹

Alver, Tiina (1951)

Arhitekt Karl Burman 100. 1980. Ofset. 90x60

XXXIV Balti regatt. 1983. 90x60

Arhitektide Liidu kongress. 1984. 90x60

Andreson, Aime (1955)

Kõnekäänu teemadel. 1980/82. Guašš. 60x90

Annus, Siim-Tanel (1960)

Dekoratiivskulptuuri näitus. 1983. Ofset. 90x60

Aru, Tõnu (1939)

Tootmisliit „Mistra“. 1984. Ofset. 90x60

Kes on järgmine? 1984. Guašš. 90x60

Balbat, Made (1960)

Rahu. 1983. Ofset. 90x60

Vahtre, Silver (1953)

Eesti plakati näitus Vilniuses. 1983. Ofset. 90x60

Silver Vahtre graafika. 1983. Serigraafia. 90x60

Folk-show. I, II. 1984. Serigraafia. 90x60

1. juuni – lastekaitsepäev. 1984. Ofset. 90x60

Vinn, Vello (1939)

Vello Vinni graafika. 1984. 77,5x50

Loomulik pesa. I, II. 1984. 78x47

Vint, Mare (1942)

Joonistuste näitus. 1981. Ofset. 90x60

Eesti maastikumaal. 1982. Ofset. 90x60

Vint, Tõnis (1942)

Rokkansambel Hetero. 1982. Ofset. 90x60

TõnisVindi graafika. 1983. Ofset. 90x60

¹⁷⁹ ERA.R-1954.2.561. L. 1-4

Vikerpuu, Silvi (1950)

Kes sai? 1984. Fotograafika. 62x120

Voogre, Kersti (1961)

VI Tallinna graafikatriennaal. 1983. 90x60

Didõk, Sergei (1959)

Moekollektsioon. 1983. Serigraafia. 60x90

Kunstiinstituudi moe-show. 1983. Serigraafia. 90x60

Reklaamplakat. 1983. Serigraafia. 60x90

V. Klementi nimeline tootmisliit. 1984. Ofset. 90x60

Zoova, Heikki (1954)

Ellen Kolgi skulptuurid. 1982. Ofset. 90x60

VI Tallinna Graafikatreinnaal. 1983. Serigraafia. 60x90

Illend, Juhan (1943); Haavamägi, Margus (1959)

Eino Mäelt – klaas ja maal. 1984. Ofset. 90x60

Lillenäitus. 1984. Ofset. 90x60

Kanasaar, Mari (1937); Vendelin Jüri

Moedemonstratsioon '84. 1984. Ofset. 90x60

Kass, Jüri (1956)

Vabariiklik noorte kunstnike näitus. 1981. Ofset. 90x60

F. Dürrenmat „Füüsikud“. 1982. Ofset. 90x60

Noorte kunstnike grupinäitus. 1982. Ofset. 90x60

Vabariiklik tarbekunsti näitus. 1982. Ofset. 90x60

Tallinna Toiduamet. 1983. Ofset. 60x90

Kunstikooli õpilastööde näitus. 1984. Ofset. 60x90

ENSV Riiklik Kunstimuseum. 1984. Ofset. 90x60

Gaudeamus '84. 1984. Ofset. 60x90

Kool, Tatjana (1958)

Kuhu ei tungi idee, sinna tungib värv. 1981/82. Guašš. 60x90

Kormašov Andrei (1957)

Hoidke kultuuripärandit. 1982. Ofset. 90x60

Tõeline kultuur on habras. 1982. Ofset. 90x60

Taeva all ei ole midagi kindlamat kui vesi. 1981. Guašš. 100x70

Ehitajate päev. 1983. Ofset. 60x90

1. mai. 1983. Ofset. 60x90

Nõukogude Eesti päevad Inglismaal. 1984. Guašš. Serograafia. 90x60

Kullarand, Voldemar (1952)

1941-1945. 1982. Ofset. 90x60

Juhtida ökonoomselt. 1984. Guašš. 90x60

Balti meri on maailma meri. 1984. 90x60

Kosmoseuuringud maailmatasemele. 1984. Guašš. 90x60

Kullarand, Irina (1956)

Noorte suvepäevad '84. 1984. Ofset. 90x60

Laanemaa, Tõnis (1937)

Tallinn I, II. 1983. Serigraafia. 50x46,5

Lapin, Leonhard (1947)

Karl Buman noorem. 1984. Ofset. 90x60. (foto. R. Reidna)

ANK-i grupinäitus. 1984. Ofset. 90x60

Lausk, Rein (1945)

R. Pillo "Meie majas". 1983. Ofset. 82x58

Karikatuuri näitus. 1984. Ofset. 85x58

„Salajane abielu“. 1984. Ofset. 85x58

Miitel, Reet (1959)

Jahikoorte näitus. 1984. 60x90

Mägar, Rein (1944)

1. mai. 1982. Ofset. 90x60

Praegu on aega küll. 1983. Guašš. 90x60

Estonia. 1983. 90x60

Balti plakat '84. 1984. Guašš. 90x60

Eksinud (Tallinna pantomiim). 1984. Ofset. 60x90

Olvet, Maret; Vassiljev, Lev (1929)

ENSV 45. 1984. Guašš. 90x60

Balti plakat. 1984. 90x60

Palmiste, Endel (1930)

Plakatistid Palangal. 1982. Fotograafika. 60x90

Balti plakat '84. 1983. Guašš. 90x60

9. mai. 1983. Ofset. 90x60

Balti plakat. 1984. Foto, guašš. 90x60

Balti plakat. 1984. Guašš. 90x60

VII Tallinna graafikatriennaal. 1984. Guašš. 90x60

Paul, Illimar (1945)

ARS. 1982. Tušš. 90x60

Graafika väikevormid. 1983. Serigraafia. 90x60

Potter, Agnes. (1957)

VI Tallinna graafikatriennaal. 1983. Guašš. 90x60

Puzanov, Heiki (1957)

A. Strindberg „Surmatants“. 1982. 90x60

N. Simon „Päikesepoisid“. 1982. 90x60

O. Anton „Lüürika loomine“. 1962. Fotograafika. 90x60

E. Schwarz „Draakon“. 1982. Fotograafika. 90x60

N. Gogol „Inspektor“. 1982. 90x60

Austa leiba... 1982. Ofset. 90x60

Rea, Priit (1956)

Tallinna kunstnike kevadnäitus. 1982. Ofset. 90x60

Roška, Vitali (1959)

Leningradi Dixieland. 1983. Guašš. 90x60

Saar, Helle (1958)

Autoriplakat '83. 1983. Ofset. 90x60

M. Žvanetski, E. Baskin. „Kes on süüdi?“. 1983. Ofset. 90x60

Sakk, Ivar (1962)

Tudengidžäss '84. 1984. Ofset. 90x60

Saldre, Alfred (1923)

Ideaalmaastik. 1981. Ofset. 90x60

Lillelaat. 1981. Ofset. 90x60

A. H. Tammsaare „Juudit“. 1984. Ofset. 90x60

NSVL-i ja Ungari sõprus. 1984. Guašš. 90x60

1940. 1984. Guašš. 60x90

Sarv, Feliks (1954)

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXVI Kongress avas uue etapi nõukogude rahva ajaloos. 1981. Ofset. 90x60

NSVL 60. 1982. Ofset. 90x60

Suitsetamine alkoholijoobe seisundis on ohtlik mäng eluga. 1984. Guašš. 90x60

Alkohol = avarii. 1983. Guašš. 90x60

---. 1983. Guašš. 90x60

Altkäemaks... 1983. Guašš. 90x60

Semerikov, Vjatšeslav (1949)

Sina oled õpetaja! 1983. Ofset. 60x90

Seppel, Lemmi (1956); Haavamägi, Margus (1959)

NSVL-i Tervishoiuministeerium teatab. 1984. 90x60

Sinukajev, Viktor (1941)

Liikluseeskirjade rakendamine on tervise ja pika elu tagatis. 1983. Guašš. 90x60

Tänaval liikumise reeglid. 1983. Guašš. 90x60

40 aastat Nõukogude Eesti vabastamisest. 1984. Ofset. 60x90

Sinukajeva, Larissa (1941)

...Aasta leina, minut lõbu... 1983. Guašš. 90x60

Moedemonstratsioon. 1984. 90x60

A. Adam „Giselle“. 1984. 90x60

G. Puccini „Madame Butterfly“. 1984. 90x60

P. Tšaikovski „Padaemand“. 1984. Fotograafika. 90x60

Smirnov, Valeri (1942)

Triptühhon Oktoober 1917. 1983. Ofset.

Soo, Tõnu (1944)

Autoriplakat '82. 1982. Guašš. 90x60

VI Tallinna graafikatriennaal I, II. 1983. 90x60

„Lõunapaus“. 1984. Ofset. 89x59

Vanalinnastudio. 1984. Ofset. 78x108

Sorokin, Vladimir (1953)

Üldised jõupingutused. 1982. Guašš. 90x60

L. Delibes „Coppelia“. 1983. Guašš. 90x60

40 rahu aastat. 1983. Guašš. 60x90

Balti plakat '84. 1984. Guašš. 90x60

Säde, Ants (1937)

XV Üleliiduline kinofestival. 1982. Ofset. 90x60

Leedu plakati näitus. 1983. Ofset. 90x60

Suur Oktoober. 1984. Guašš. 90x60

Tael, Tiit (1953)

Ilma kiivrita objektile töötamine on keelatud. 1982. 90x60

Kiiremini, kõrgemale, kaugemale! 1982. Guašš. 84x60

Taiger, Vladimir (1950)

Enn Põldroosi maal. 1982. Ofset. 90x60

Ühe suve lööklaul. 1982. Ofset. 90x60

VI Tallinna graafikatriennall. 1983. Ofset. 90x60

Tokarev, Aleksander (1957)

B. Brecht. „Kolme penni ooper“. 1983. Fotograafika. 90x60

Tolli, Ants (1949)

Pikendatud koolitarvete müük. 1982. Ofset. 180x60

Tallinna kauplus Kevad '83. 1983. Ofset. 90x60

VI Tallinna Graafikatreinnaal. 1983. Ofset. 60x90

Toompere, Kalle (1958)

Rockmuusika, see on ju nii lihtne. 1983. Guašš. 60x90

Folkmuusika. 1983. Guašš. 90x60

Ainult üks nupuvajutus. 1984. Guašš. 90x60

Hoidke raha hoiukassas. 1984. Guašš. 90x60

Tomberg, Bruno (1925)

Eesti rahvakunst. 1984. Ofset. 90x60

Huimerind, Ruth (1956)

Pop-ehTED. 1983. Fotograafika. 90x60

E-M. Kokamägi maalinäitus. 1984. 60x90

Anu Paali ehted. 1984. Fotograafika. 60x90

Fuks, Ksana (1951)

Balti plakat '84, 1984. Kollaaž. 90x60

Fuks, Margarethe (1921)

V Eesti NSV koolinoorte laulu-ja tantsupidu. 1982. Ofset. 90x60

XX Laulupidu. 1984. Guašš. 90x60

Haavamägi, Margus (1959)

Terves kehas terve vaim. 1983/84. 90x60

Haavamägi, Margus; Zoova, Heikki

Tartu Riikliku Ülikooli kammerkoor. 1983. Ofset. 90x60

Herodes, Ott (1940)

Kes sööb, see jõuab. 1982. Guašš. 100x70

Tšasov, Juri (1951)

Alati koos! 1983. Guašš. 90x60

Elken, Tiina (1960)

E. Ionesco „Ninasarvik“. 1983. Fotograafika. 90x60

Maailmamängud. 1984. Guašš. 60x90

Emmus, Ülo (1947)

Seiklusteotsija. 1983. Ofset. 90x60

V. Mereško „Anekdoot“. 1983. Ofset. 90x60

Ermel, Aili (1960)

Looduskaitse. 1984. Ofset. 90x60

Ehmann, Liivi (1955)

A. Matteuse arhitektuur – 85. 1983. Ofset. 90x60

Juurak, Anu (1957)

Sõjavastane plakat. 1982. 90x60

Autori plakat '84. 1984. 90x60

Jürna, Tiit (1953)

Riiklik 3%-line laen. 1981. Ofset. 90x60

ENSV Tervishoiu muuseum. 1983. Ofset. 90x60

Riiklik 3%-line laen. 1983. Ofset. 120x90

Loterii '83. 1983. Ofset. 120x90

Mee-eksport. I, II, III. 1983. Ofset. 90x60

Kombinaat „ARS“. 1984. Serigraafia. 80x53

Järmut, Villu (1948); Kärmas, Enn (1943)

Henn Roode kunst. 1981. Ofset. 86,5x57,5

ENSV Kunsti köide. 1983. Ofset. 58,5x87,5

Tallinna kunstnike kvadnäitus. 1983. Ofset. 86,5x57,5

ENSV Tarbekunstimuuseum. 1983. Ofset. 87,5x58

Nõukogude Eesti portreekunst. 1983. Ofset. 59,5x89

Ruum ja vorm IV. 1984. Ofset. 59x84,5

Ilmar Torni graafika ja pastellid. 1984. Ofset. 88x59,7

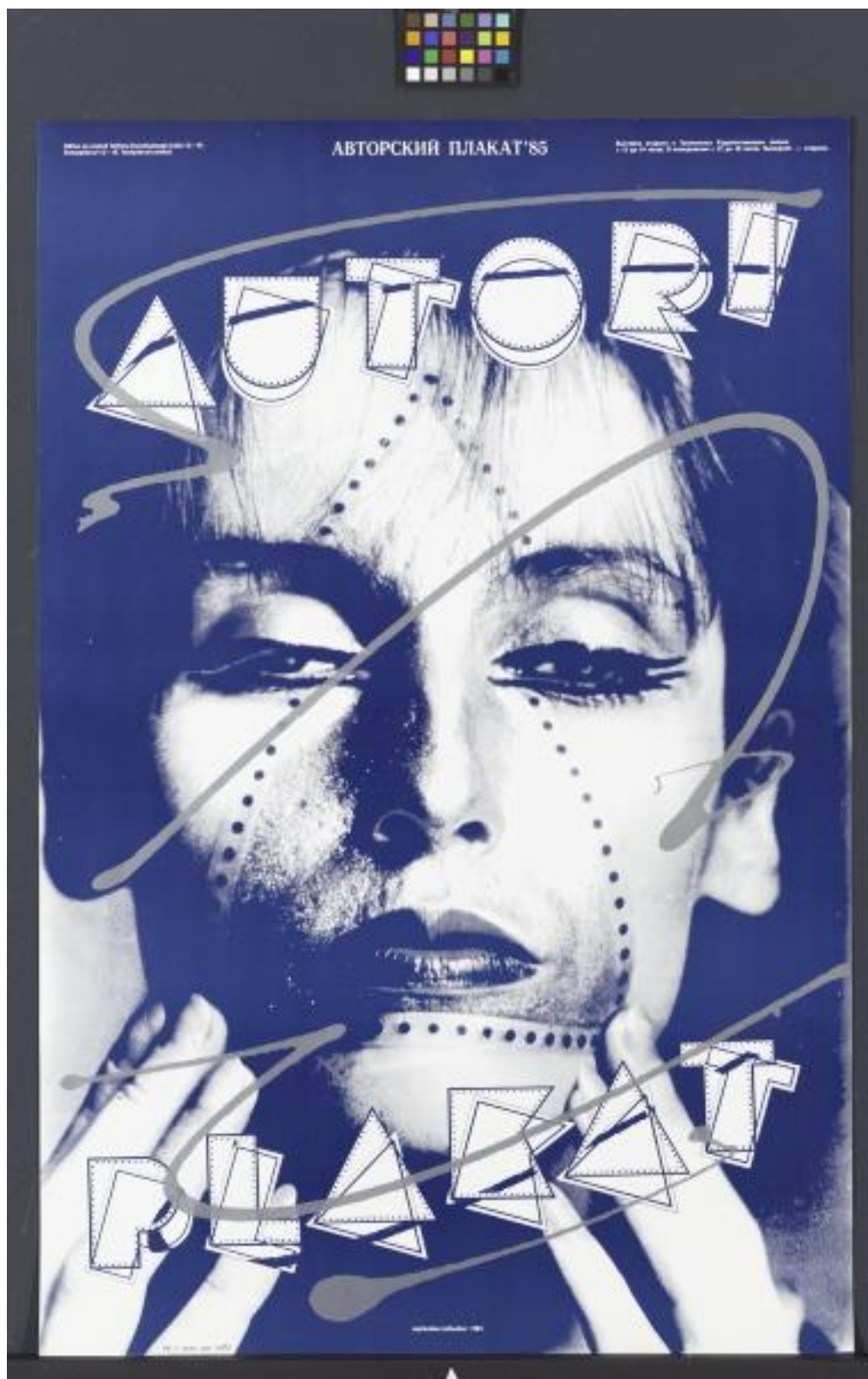
Kombinaat ARS-i ehted. 1984. Ofset. 87x58,2

Lisa 8. Tõnu Soo plakat “Autoriplakat ’82” (1982)¹⁸⁰

¹⁸⁰ Autoriplakat '82, EKM j 51274 GD 1176, Eesti Kunstimuuseum. <http://muis.ee/museaalview/251532> [23.05.2015].

Lisa 9. Ruth Huimerindi plakat “Autoriplakat ‘85” (1985)¹⁸¹

¹⁸¹ Autoriplakat '85, EKM j 53785/1-3 GD 2429/1-3, Eesti Kunstimuuseum.
<http://muisee.ee/museaalview/2025872> [23.05.2015].

Lisa 10. Balti plakat 1987 Riias. Eesti kunstnike tööde nimekiri¹⁸²

Aarma, Anneli (1945)

Uusaastakingitused. 1985. Ofset. 58,5x59

Alver, Tiina (1951)

Eesti arhitektuuri näitus. 1984. Ofset. 59,5x87

Annus, Siim-Tanel (1960)

Siim-Tanel Annuse joonistuste ja graafika näitus. 1986. Ofset. 50x70

Aru, Tõnu (1939)

75 aastat looduskaitset Eestis. (foto. F. Jüssi, G. German). 1985. Ofset. 58,5x87

Tekstiili ja pudukaupade vabrik I. 1986. Ofset. 59x88

Tekstiili ja pudukaupade vabrik II. 1986. Ofset. 58,5x88

Tekstiili ja pudukaupade vabrik III. 1986. Ofset. 59x87,5

Täna eemaldusin hirmuga. 1986. Ofset. 58,5x88,5

Balbat, Made (1960)

Juuni, rahvusvaheline lastekaitsepäev. 1985. Ofset. 59x89,5

Balk, Maris (1962)

Eesti plakati näitus. 1986. Ofset. 59x88,5

Vahtre, Silver (1953)

1. juuni, Rahvusvaheline lastekaitsepäev. 1984. Ofset. 59x89

A. Dudarev. „Poroo“ 1985. Ofset. 58,5x87,5

Tallinna Kunstnike kevadnäitus. 1985. Ofset. 57x85,5

Laste ja noorte teater. 1986. Ofset. 59x88

Viljandi Draamateater Ugala ekskursioonid Moskvas. 1986. Ofset. 58,5x88,5

Maailm. 1986. Ofset. 59x89

Plakatistide grupinäitus '86. 1986. 60x90

Plakat '86. 1986. 60x90

Aeg I, II. 1986. 60x90

¹⁸² ERA.R-1954.2.612, L. 2-13.

Vint, Tõnis (1942)

Joonistus eestis. 1985. Ofset. 55,5x82

Ülo Soosteri näitus. 1985. Ofset. 55x81,5

Eesti plakati näitus Moskvast. 1985. Ofset. 58x81,5

Volmer, Hardi (1958)

Tš. Aitmatov „Päev kestab pika sajandi“. 1984. Ofset. 58,5x88

V. Koržets „Nimetatakse tsirkuseks“. 1984. Ofset. 58,5x81

Voogre, Kersti (1961)

-See on sinu elu mõõt. 1985. Ofset. 58,5x89,5

Voogre, Kersti (1961); Ermel, Aili (1960)

Auto 100. 1985. Ofset. 58x87

Kaarma, Mari (1951)

ENSV Riiklik Filharmoonia kammerkoor. 1985. Ofset. 58,5x87,5

Värv, Maarja (1947); Urtson, Peeter (1947)

Tallinna tööstusliku trikotaaži liit „Marat“ I. 1985. Ofset. 59x88

TTTL „Marat“ II. 1985. Ofset. 58,5x88

TTTL „Marat“ III (Kalender). 1985. Ofset. 89x59,5

TTTL „Marat“ IV. 1985. Ofset. 58x86,5

Didõk, Sergei (1959)

Õmblusvabrik „Keila“ reklaamkalender. 1984. Ofset. 59x85,5

Tallinna TTTL „Marat“ (kalender). 1984. Ofset. 60x86

Kooperaatori puhketoole on parim! 1985. Ofset. 57x82

Dubov, Jüri (1929)

Kombinaadi „Balti manufaktuuri“ kalender, foto A. Agramova. 1985. Ofset. 59,5x89,5

Aeg ei peatu kunagi – sõda on võimalik peatada. 1985. Guašš. 70x100.

Illend, Juhan-Edvard (1943)

Looduskaitse kuu. 1985. Ofset. 57,5x85,5

Jooks ümber vanalinna. 1985. Ofset. 58x87,

Kalde, Väino (1958)

Plakat maailma teemal. 1986. Ofset. 59x88,5

Kaarma, Jüri (1950)

Urmas Orgusaar. Tööd nahast. 1986. Ofset. 88x58,5

Brno tekstiilinäitus. 1986. Ofset. 86,5x58,5

Kass, Jüri (1956)

Jüri Kassi tööde näitus. 1985. Ofset. 57x84

ERKIDISAINI graafikanäitus. 1985. Ofset. 81x56,5

U. Gibson. „Kahekesi kiigel“ 1985. Ofset. 58,5x87,5

P. Tšaikovski „Jevgeni Onegin“ 1986. Ofset. 59x88,5

Lillepidu '86. 1986. Ofset. 58,5x87,5

Margarita Voitease juubelinäitus. (foto. A. Ilo).

Kokla, Tüne-Kristin (1961)

VII Tallinna graafikatriennaal. 1986. 90x60

Kormašov, Andrei (1957)

Kunstnik, kas sa uuendasid oma arssinat? 1986. Ofset. 59,5x86,5

Vananenud finantsmehhanism takistab arengut! 1986. Ofset. 57x89,5

S. Raunami ja Ü. Vahtramäe kunstilised metallitööd. 1986. Ofset. 58,5x88

Kuulberg, Lemmi (1956), Haavamägi, Margus

Ansambel Hortus Musicus. 1985. 60x90

Hoolsus. 1985. 60x90

Võimetus. II-II. 1985. 60x90

Vaimustus. 1985. 60x90

Lapin, Leonhard. (1947)

Vorm. Ehitus- ja käsitöökunst. 1986. Ofset. 58,5x89,5

Lauks, Rein (1948)

Raamat aitab igäüht. 1984. Ofset. 59x88,5

I. Trull. „Vunderbeibi“. 1985. Ofset. 56,5x84,5

Lillemets, Vello (1962)

Pianist Rein Rannap. 1986. 90x60

Leškin Liivia (1956)

Tallinna Moemaja moedemonstratsioon. 1985. Ofset. 56,5x81,5

Tallinna Moemaja moedemonstratsioon. 1984. Ofset. 57,5x84

Leškin, Liivia; Kanasaar, Mari (1937)

Tallinna Moemaja moedemonstratsioon. 1986. Ofset. 58x84

Leendjärv, Kristel (1934)

Tallinna Moemaja moedemonstratsioon. 1985. Ofset. 56,5x91,5

Luuuri, Mart (1952)

Merepäevad '86. 1986. Ofset. 59x88

Meigas, Leonardo (1952)

Maailmameistrivõistlused „Windglider“ klassis. 1985. Ofset. 56,5x84,5

Mägar, Rein (1944)

Mida tugevalt õpid, on kaua meeles. 1985. Ofset. 57,5x86,5

Vabatahtlik hullus. 1985. Ofset. 58x86,5

Alkoholismivastane plakat. 1985. Ofset. 59x89,5

Lõpetame tühjad lubadused, teeme tegusid! 1986. Ofset. 58,5x87,5

Soome raamatute näitus. 1986. 58,5x89,5

Friedebert Tuglas 1886-1986. 1986. Ofset. 57,5x89,5

Meie külvasime! 1986. Ofset. 58,5x89,5

Murdvee, Mart (1950)

Andrus Kasemaa tööde näitus. 1986. Ofset. 57,5x86,5

Mesikäpp, Aarne (1939)

1944. I. 1984. Ofset 57x86

1944 II. 1984. Ofset. 57x86

Olver, Maret (1930)

Maret Olveti graafikanäitus 1985. Ofset. 56,5x85,5

Elagu nõukogude Eesti! 1985. Ofset. 57,5x89,5

Palmiste, Endel (1930)

W. Shakespeare „Kuningas Lear“. 1985. fotograafika. 60x90

1. juuni. Rahvusvaheline lastekaitsepäev. 1986. Ofset. 58,5x87,5

Ecce homo! 1986. fotograafika. 60x90

Pilvede värvid. 1986. 60x90

Peil, Ilona (1959)

H.H. Luik „Kas sa tuled tagasi“. 1985. Ofset. 58x88

Pukk, Aapo (1962)

P. Veikman „Muusika hingus“. 1984. Ofset. 57x85,5

G. Donisetti. „Lucia di Lammermoor“. 1984. Ofset. 58x87

Rahvusvaheline arhiivide nädal. 1984. Ofset. 58,5x88

LKSM 65. 1985. Ofset. 59x86

E. Kapp. „Vabaduse laulik“. 1985. Ofset. 58x87

Kohtume partei kongressil! 1985. 59,5x89,5

Rahvuste sõpruse päevad. 1986. Ofset. 58,5x88

A. Põldmäe. „Raeooper“. 1986. Ofset. 56,5x86,5

Mood '86. 1986. Ofset. 58,5x89,5

VII Tallinna graafikatriennaal. (kaasautor Feliks Sarv). 1986. Ofset. 57x85,5

Pusanov, Heiki. (1957)

Neli toitu leivast. 1984. Ofset. 58,5x88,5

Rea, Priit

Ühtsuses on jõud. 1984. 60x90.

EI! Võidurelvastumisele. 1985. 60x90

Pärnu linna laste spordikool. 1986. Ofset. 85,5x58

Rattus, Kersti (1952)

18. kolhoosidevahelised spordimängud. 1986. Ofset. 59x82,5

Rõuk, Riho (1953)

Laps, kas nii vastadki küsimusele? 1985. Ofset. 58,5x87,5

Saar, Helle (1958)

Tallinna Polütehniline Instituut 50. 1986. Ofset. 58,5x85

Sakk, Ivar (1962)

Vabariiklik noorte kunstnike tööde näitus. 1985. 60x90

Firma-stiil. 1985. 90x60

Saldre, Alfred (1923)

Teatrikuu. 1985. Ofset. 58x85

Alfred Saldre šaržid. 1985. Ofset. 86x58

W. Shakespeare „Othello“. 1986. Guašš. 60x90

Rahu nimel! 1986. Guašš. 60x90

Sarv, Feliks (1954)

9.V.1945. 1985. Ofset. 58x88,5

Sinukajev, Viktor (1941)

Valgevene NSV kino päevad. 1986. Ofset. 58,5x88,5

Pöördumatu protsess. 1986. Ofset. 59x87,5

Sinukajeva, Larissa (1941)

Eesti NSV kunsti päevad Valgevene NSV-s. 1986. Ofset. 59x89

Smirnov, Valeri (1942)

The golden pen of Belgrad. 1985. 60x90

Vesi – see on elu. 1985. 58x87

Plakat kõlbelisest kasvatuses. 1985. 60x90

Fašismi kuritegusid ei tohi unustada. 1985. 60x90

Balti plakat. 1985. 60x90

Soo, Tõnu (1944)

„Vana-Kalamaja“. 1986. Ofset. 57,5x89,5

Baltimaade teatrikevad. 1986. Ofset. 57x80,5

Sorokin, Vladimir (1953)

Artur Lemba 100. 1985. Ofset. 52x81

Säde, Ants (1937)

Tallinna pantomiim „Konflikt“ 1985. Ofset. 58,5x81,5

Tallinna pantomiim „Hingehaigus“ I. 1985. Ofset. 58,5x81,5

Kinoplakat „Vaesed“. 1986. Ofset. 57,5x88

Taiger, Vladimir (1950)

Vabariiklik tarbekunsti näitus. 1984. 58x88

Silvi Liiva graafika. 1985. Ofset. 58,5x86,5

1. mai. 1985. Ofset. 59x89

1. september, teadmiste päev. 1985. Ofset. 58,5x89,5

Antipropaganda plakat. 1986. Ofset. 58,5x85,5

Tali, Andres (1956)

Minittekstiil 85. 1985. Ofset.

Eksperimentaaltekstiil. 1985. Ofset. 87,5x59

Fantaasia inspireerib. 1986. Ofset. 85x56,5

Vendlus – võrdõiguslikkus. 1986. Ofset. 57x87,5

Tolli, Ants (1949)

Sügis (kaasautor M. Värvi). foto E. Rand. 1984. Ofset. 58x65,5

Talv (foto E. Rand, I. Toomsoo). 1984. Ofset. 90x61

Head uut aastat! (foto E. Rand, I. Toomsoo).

Pikendatud koolitarvete müük. 1985. Ofset. 58x87,5

Kevad '85 (foto A. Ilo). 1985. Ofset. 59x88,5

Suvi '85 (foto A. Ilo). 1985. Ofset. 58x87

Sallid (foto E. Rand, G. German). 1986. Ofset. 89,5x68,5

Sügisjalatsid kaubamajas. (foto E. Rand, G. German). 1986. Ofset. 84x66,5

Ostke serviisid meilt. (foto E. Rand, A. Kriis). 1986. Ofset. 59x86,5

Toompere, Kalle (1958)

Raamatukuu 85, foto J. Rõõmus. 1985. Ofset. 58x80,5

Tallinna parfümeeria- ja rasvakombinaat. 1985. Ofset. 86x57,5

Plakat kaitseõpetuse teemal. 1986. Ofset. 56x85

Muusikapäevad Tartu linnas (foto M. Haavamägi). 1986. Ofset. 58x87,5

200 aastane Tartu raekoda (foto M. Haavamägi). 1986. Ofset. 58x87,5

Rahu aasta. 1986. 60x90

Kriitika. 1986. Guašš. 60x90

Huimerind, Ruth (1956)

Juta Lehiste monoballetis „Naine“. 1984. Fotograafika. 90x60

Autoriplakat I. 1985. Fotograafika. 60x90

Autoriplakat II. 1985. Fotograafika 90x60

Epp-Maria Kokamägi maalid. 1985. Fotograafika. 90x60

R. R. 1982-1986. Fotograafika. 93x63

Tallinna kunstnike kevadnäitus. 1986. Serigraafia. 60x90

Eesti plakati näitus. 1986. 90x60

„Mood ’87“ (kaasautor T. Veermäe). 1986. Ofset. 59x88

Fuks, Margaretha (1921)

Greetings from Soviet Estonia. 1984. Ofset. 57,5x87

Estonie Sovetique Se Presente. I. 1984. Ofset. 58x87

Estonie Sovetique Se Presente. II. 1984. Ofset. 57x88

Haavamägi, Margus (1959)

Improvisatsioonid kahele käele. 1984. 60x90

Noorte skulptorite grupinäitus. 1984. 60x90

Vorm ja värv tekstiilis. 1985. Ofset. 59,5x88,5

Vabariiklik noorte kunstnike tööde näitus. 1985. Ofset. 59x88,5

Ülo Õun – skulptuurid. 1985. Ofset. 57,5x86,5

Pianist Kalle Randalu. 1986. Ofset. 58x89

Anu Põderi skulptuurid. 1986. 60x90

Enn Johannes. Vormid ja medalid. 1986. Ofset. 59,5x82

Näitus Kunstisalongis - Juuli ’86. 1986. Ofset. 56,5x86

Vabariiklik tarbekunsti näitus. 1986. Ofset. 59x87,5

Heamägi, Inga (1962)

Autoriplatat '86. 1986. Ofset. 88x59

Tsarov, Juri (1951)

K. Zaharov „Number“. 1984. 90x60

Alkoholism on hullumeelsete mäng. 1985. 60x90

Stop. 1986. 80x120

Emmus, Ülo (1947)

Vabariiklik tarbekunsti näitus. 1985. Ofset. 58x87

Mängud kooliealistele. Kinoplatat. 1986. Ofset. 59x89

Kinoplatat. 1986. Ofset. 58x88

Tule poliügrafistiks! 1986. Ofset. 59x89

Ermel, Aavo (1959)

Näitus „Eesti nüüdisplatat“ 1984. Ofset. 59x88

Heledate viinamarjade mäng. 1986. 60x90

Ermel, Aili (1959)

A. H. Tammsaare „Armastus ja surm“ I, II. 1984. Fotograafika. 60x90

Nõmme kevad. 1986. Ofset. 57,5x87

Autoriplatat I, II. 1986. 60x90

Jõekalda, Loit (1951)

A. Kivi „Kullervo“. 1985. Ofset. 59x88,5

Jõekalda, Loit; Kekišev, Marko

Tallinna Poliütheniline Instituut 50 aastat. 1986. Ofset. 59x88,5

Jürna, Tiit (1953)

Majapidamistarvere näitus. Serigraafia. 156x51,5

Juurak, Anu (1957)

Autoriplatat '84. 1984. Ofset. 58x87,5

Hoolitse enda ja sõprade eest! 1985. Ofset. 57,5x87

Kedagi pole unustatud... 1984. Ofset. 57,5x86,5

Järvi, Raivo (1954)

Head uut aastat! 1985. Ofset. 57x85

Kalender 1987. 1986. Ofset. 58x88

Järmüt, Villu (1948); Kärmas, Enn (1943)

Nõukogude Eesti gobelään 1972-1984. 1984. Ofset. 88x58

Näitus „40 aastat rahu ehitamisest“ 1984. Ofset. 58x87,5

Silvi Kalda nahatööd. 1985. Ofset. 58,5x88

B. Brecht. „Šveik teises maailmasõjas“. 1985. Ofset. 57x88,5

Vello Orumets. 1985. Ofset. 57,5x87

Pianist Rein Rannap. 1985. Ofset. 59,5x89

Eesti plakartistide grupinäitus Riias. 1985. Ofset. 87,5x58,5

Talliner Malerei der Gegenwart. 1986. Ofset. 89x59

Kas tõesti see on teie profiil? 1986. Ofset. 59x89

T. Kall. „Meie õnnelik õhtu“. 1986. Ofset. 89x59,5

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Saara-Merilin Ehman _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: _____ 26.02.1993 _____)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ Eesti plakatikunsti areng aastatel 1964-1990 _____,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendajad on _____ Aigi Rahi-Tamm ja Madli Mihkelson _____,

(juhendajate nimed)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 25.05.2015